

משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה
מינהל מחקר וכלכלה

כבדי שמיעה בישראל: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ותעסוקתיים

אורנה חייט-מראלי

יצויין כי סקירה זו מתבססת על סקר פרי יוזמת ארגון "בקול" אשר נערך בשיתוף פעולה בין הארגון לבין מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת. על כך אבקש להודות מקרב לב למר יגאל אייזמן על תרומתו הרבה בעבודה המשותפת על הסקר, למר אחיה קמארה – מנכ"ל "בקול" לשעבר, לד"ר בקי שוקן - יו"ר "בקול" ולמר עידו גרנות – מנכ"ל הארגון על תרומתם הרבה להוצאת הסקר ולקידומו.

מאי, 2011

תוכן עניינים

עמ' 4	תמצית ועיקרי ממצאים
4	תמצית
4	עיקרי הממצאים
עמ' 6	פרק 1: מטרות, רקע ומתודולוגיה
6	1.1 מטרות
6	1.2 רקע
6	1.2.1 כללי
7	1.2.2 לקות שמיעה ותעסוקה
7	השתלבות בעבודה
9	חסמים תעסוקתיים
10	התאמת סביבת העבודה
10	1.3 מתודולוגיה
11	1.3.1 שאלון הסקר
12	1.3.2 איסוף הנתונים
13	1.3.3 שיטות
עמ' 14	פרק 2: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים
עמ' 16	פרק 3: מאפייני הלקות
16	3.1 גיל הופעת הלקות
16	3.2 מקורות הלקות
17	3.3 חומרת הלקות
עמ' 18	פרק 4: השכלה, מסגרות לימוד ואוריינות
18	4.1 מסגרות חינוך ייעודיות ללקויי שמיעה
19	4.2 סוג תעודה אחרונה
20	4.3 ידיעת אנגלית ושימוש במחשב
עמ' 22	פרק 5: שירות צבאי/לאומי
עמ' 23	פרק 6: תעסוקה
23	6.1 שיעור ההשתתפות בכוח העבודה, שיעור התעסוקה ושיעור הבלתי מועסקים
24	6.2 מדדי תעסוקה לפי מין
24	6.3 מדדי תעסוקה לפי גיל
25	6.4 מדדי תעסוקה לפי רמת השכלה
26	6.5 מדדי תעסוקה לפי חומרת לקות השמיעה
26	6.6 מדדי תעסוקה לפי גיל הופעת לקות השמיעה
27	6.7 ניתוח רב-משתני

פרק 7: מאפייני התעסוקה, סביבת העבודה והשפעות לקות השמיעה במקום העבודה –

עמ' 30	בקרוב העובדים
30	7.1 ענף כלכלי
31	7.2 משלח יד
31	7.3 מעמד בעבודה והיקף משרה
32	7.4 תפיסת התאמת התפקיד והשכר לכישורי הפרט ושביעות רצון במקום העבודה
33	7.5 סביבת העבודה
33	7.5.1 העסקת עובדים נוספים בעלי לקות שמיעה
34	7.5.2 אביזרי עזר במקום העבודה
35	7.5.3 מודעות העובדים לתקנות השתתפות המדינה במימון התאמות במקום העבודה
35	7.6 השפעות לקות השמיעה במקום העבודה
35	7.6.1 פגיעה בתפקוד במקום העבודה
36	7.6.2 אפליה במקום העבודה
37	7.6.3 קידום במקום העבודה
37	7.6.4 יצירת קשרים חברתיים במקום העבודה

עמ' 38	פרק 8: בלתי מועסקים
38	8.1 מאפיינים סוציו-דמוגרפיים
38	8.2 רקע תעסוקתי
39	8.3 חיפוש עבודה

עמ' 42	פרק 9: אינם בכוח העבודה
42	9.1 מאפיינים סוציו-דמוגרפיים
43	9.2 סיבה עיקרית לאי-חיפוש עבודה

עמ' 44	סיכום
---------------	--------------

עמ' 45	ביבליוגרפיה
---------------	--------------------

תמצית

בישראל קיים כיום מחסור ממשי בנתונים המתייחסים לאנשים עם מוגבלות (דו"ח הועדה הציבורית לבדיקת ענייני הנכים ולקידום שילובם בקהילה, 2005). על מנת ליצור מאגר מידע מקיף אודות מאפיינים, צרכים וחסמים העומדים בפני אנשים עם מוגבלות בבואם להשתלב בחברה הישראלית בכלל ובשוק העבודה בפרט, עורך מינהל מחקר וכלכלה שבמשרד התמ"ת סדרת סקרים ייעודיים. במסגרת זו נערך בשנת 2009 סקר ראשון מסוגו בקרב כבדי השמיעה בישראל, אשר בוצע במשותף עם ארגון כבדי השמיעה והמתחרשים "בקול".

לקות שמיעה¹ נחשבת אחת המוגבלויות הנפוצות בעולם, כאשר על-פי הערכות שונות בין 15% ל-18% מהאוכלוסייה הבוגרת במדינות המפותחות הינם בעלי לקות שמיעה ברמה כלשהי² (Agrawal et al., 2008; Shield, 2006). אולם, מעט מאוד מידע נאסף עד כה אודות מאפייני אוכלוסייה זו בישראל. לאור זאת, הוחלט לערוך סקר מקיף במסגרתו בוצעה פנייה לאנשי הקשר של ארגון "בקול". בסה"כ השיבו על הסקר 830 כבדי שמיעה, מהם בגילאי עבודה (20-64), ובניתוח מאפייניהם הסוציו-דמוגרפיים והתעסוקתיים תתמקד סקירה זו.

עיקרי הממצאים

מאפיינים סוציו-דמוגרפיים

- ✓ אחוז כבדי השמיעה הרווקים בגילאי 20-44 גבוה משמעותית בהשוואה לכלל האוכלוסייה – 52.2% לעומת 39.9% בהתאמה.
- ✓ פחות מ-10% ממשיבי הסקר למדו במסגרות חינוך ייעודיות לכבדי שמיעה.
- ✓ ממוצע שנות הלימוד של משיבי הסקר עומד על 14.4 שנים. שליש מהמשיבים הינם בעלי תואר אקדמי ו-22.5% נוספים הינם בעלי תעודה על-תיכונית.
- ✓ 41.5% מכבדי השמיעה שירתו בצבא בשירות חובה, 14.5% שירתו בצבא בהתנדבות ו-5.0% נוספים שירתו בשירות לאומי.

תעסוקה

- ✓ קיימים פערים משמעותיים במדדי התעסוקה בין כבדי השמיעה לבין כלל האוכלוסייה: שיעור המועסקים בקרב משיבי הסקר עומד על 58.9% בלבד לעומת 70.4% בקרב כלל האוכלוסייה היהודית בישראל.
- ✓ שיעור הבלתי מועסקים בקרב משיבי הסקר גבוה פי 2 מהשיעור המקביל בכלל האוכלוסייה: 14.8% לעומת 7.4% בהתאמה.
- ✓ שיעור הנשים כבדות השמיעה הבלתי-מועסקות גבוה באופן מיוחד, הן ביחס לגברים כבדי השמיעה והן ביחס לנשים בכלל האוכלוסייה ועומד על 18.3%.

¹ לאורך הסקירה יעשה שימוש לסירוגין במינוחים כבדות (כבדי) שמיעה ולקות (לקויי) שמיעה.

² גילאי 18 ומעלה.

- ✓ בדומה לכלל האוכלוסייה, גם בקרב כבדי השמיעה נמצא קשר חיובי בין השכלה לתעסוקה: ככל שרמת ההשכלה גבוהה יותר, שיעורי התעסוקה גבוהים יותר.
- ✓ ניתוח סטטיסטי רב-משתני הראה כי מין, רמת השכלה וחומרת הלקות הינם משתנים בעלי השפעה רבה על מעמדו התעסוקתי של הפרט. מנגד, לגיל הופעת הלקות לא נמצאה השפעה מובהקת.
- ✓ 30.8% ממשיבי הסקר אינם משתתפים בכוח העבודה, קרי אינם עובדים ואינם מחפשים עבודה.
- ✓ 62.7% ממחפשי העבודה ציינו כי לקות השמיעה מקשה במידה רבה או במידה רבה מאוד על מציאת מקום עבודה.

מאפייני התעסוקה, סביבת העבודה והשפעות לקות השמיעה במקום העבודה – בקרב העובדים

- ✓ אחוז גבוה מכבדי השמיעה העובדים מועסקים בתחומי השירותים העסקיים (22.2%), בשירותי בריאות, רווחה וסעד (18.1%) ובחינוך (13.7%). מנגד, כבדי שמיעה, בהשוואה לכלל האוכלוסייה, נוטים פחות לבחור בתעסוקה בענפי המסחר, התעשייה ושירותי האוכל והאירוח.
- ✓ 20.9% ממשיבי הסקר העובדים מועסקים במשלח יד אקדמי ו-26% נוספים מועסקים במקצועות חופשיים. אולם, 4.1% בלבד מכבדי השמיעה העובדים הינם מנהלים, פחות ממחצית מהאחוז המקביל בכלל האוכלוסייה.
- ✓ 11.4% מכבדי השמיעה העובדים הינם עצמאים, בהשוואה ל-13.5% בכלל האוכלוסייה.
- ✓ 23.2% מהעובדים השיבו כי במקום עבודתם מועסקים עובדים נוספים בעלי לקות שמיעה. יתרה מכך, למעלה ממחצית מהעובדים השיבו כי להערכתם מעסיקיהם יהיו מוכנים במידה רבה או במידה רבה מאוד להעסיק עוד עובדים בעלי לקות שמיעה.
- ✓ רק שליש מהעובדים מודעים לתקנות השתתפות המדינה במימון התאמות במקום העבודה.
- ✓ 27.8% מהעובדים חשים כי לקות השמיעה פוגעת בתפקודם בעבודה במידה רבה או במידה רבה מאוד, 32.2% סבורים כי הלקות פוגעת במידה מעטה, 35.9% סבורים כי הלקות כלל אינה פוגעת בתפקודם בעבודה ו-4.0% נוספים ציינו כי הלקות דווקא מהווה יתרון במקום העבודה שלהם.
- ✓ 30.5% מעובדים דיווחו על תחושות אפליה או קבלת יחס לא הוגן במקום העבודה על רקע לקות השמיעה. ככל שלקות השמיעה חמורה יותר, אחוז המדווחים על חוויות אפליה גבוה יותר.
- ✓ 28.5% מהמשיבים סבורים כי לקות השמיעה פוגעת במידה רבה או במידה רבה מאוד בסיכוייהם לקבל קידום בעבודה.

פרק 1 - מטרות, רקע ומתודולוגיה

1.1 מטרות

סקירה זו נועדה להציג את מאפייניהם של לקויי השמיעה בגילאי העבודה בישראל (20-64), תוך התמקדות בהיבטים סוציו-דמוגרפיים ותעסוקתיים ונסיון לעמוד על החסמים והצרכים הייחודיים העומדים בפני אוכלוסיה זו. הסקירה הנוכחית תתמקד בנושאים הבאים:

- ↪ תיאור מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של כבדי השמיעה והשוואה לכלל האוכלוסיה, כולל התייחסות להרכבי מין וגיל, מאפייני הלכות, השכלה, אוריינות ושירות צבאי.
- ↪ בחינת שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה, שיעורי התעסוקה ושיעורי הבלתי מועסקים בקרב כבדי השמיעה ויישום מודל סטטיסטי לבחינת המאפיינים המשפיעים על מעמדו התעסוקתי של הפרט.
- ↪ תיאור מאפייני התעסוקה, סביבת העבודה והשפעות לקות השמיעה במקום העבודה, בקרב כבדי השמיעה העובדים.
- ↪ אפיון כבדי השמיעה שאינם עובדים – תיאור מאפיינים וסיבות, תוך הבחנה בין בלתי מועסקים לשאינם משתתפים בכוח העבודה.

1.2 רקע

1.2.1 כללי

לקות שמיעה מוגדרת כירידה בשמיעה באחת או בשתי האזניים, אשר עשויה להופיע בדרגות שונות, החל בירידה קלה בשמיעה וכלה בחירשות עמוקה (המתייחסת לאובדן מוחלט של יכולת השמיעה באחת או בשתי האזניים) (World Health Organization, 2006). לקות שמיעה עשויה להופיע מיד עם הלידה או בשלב מאוחר יותר והיא נגרמת מסיבות שונות, גנטיות או נרכשות, כגון: מחלות האם בזמן ההריון, לידה מוקדמת, מחלות זיהומיות, חשיפה לתרופות, פציעות ראש, חשיפה חריגה וממושכת לרעש סביבתי, הזדקנות ועוד.

נהוגה הבחנה בין שלושה סוגי לקות שמיעה עיקריים על-פי מוקד הלכות: לקות הולכתית – קשורה לליקוי באוזן החיצונית או התיכונה. סוג זה של לקות הינו פעמים רבות בר-טיפול רפואי, במידה וקיימת גישה לשירותים הבריאותיים הנדרשים. לקות תחושתית-עצבית – לרוב קשורה לליקוי באוזן הפנימית ובעצב השמיעה. מצב זה לרוב הופך קבוע ואינו בר-טיפול ומצריך סיוע שיקומי כגון מכשירי ואביזרי שמיעה. לקות מעורבת – הכוללת הן ירידה הולכתית והן ירידה תחושתית-עצבית בשמיעה (אלישר, גורני וטנה, 2007).

רמות השמיעה נמדדות ביחידות של דציבלים – dB. שמיעה תקינה מתייחסת ליכולת של האדם לשמוע ולפענח החל מהטווח של 0-15 dB. ככל השמיעה יורדת מתבטא הדבר במספר דציבלים גדול יותר הנדרש לשומע כדי לפענח את הקול ולהבין את אשר שמע. כבדות שמיעה, או לקות שמיעה, מתייחסת לירידה בשמיעה אשר עשויה כאמור להופיע ברמות שונות, החל מירידה גבולית בשמיעה וכלה בירידה בינונית עד חמורה בשמיעה, הנמדדות בערכים של 15-70 dB. חרשות על-פי רוב מתייחסת למצב של ירידה חמורה

בשמיעה (dB 71-90) ובעיקר ירידה עמוקה בשמיעה (91 dB ומעלה) (גורני ואחרים, 2000). כפי שיפורט בהמשך, הסקר הנוכחי מתמקד באנשים בעלי לקות שמיעה שאינם חירשים³.

שמיעה תקינה מקנה את היכולת לרכישה ולפיתוח מיומנויות שפה ודיבור ומהווה את הבסיס לתקשורת בין-אישית. לפיכך, לפגיעה בשלב מוקדם בשמיעה וביכולת לפתח שפה השפעה מכרעת לאורך כל החיים במכלול תחומי ההתפתחות: הרגשי-חברתי, הקוגניטיבי, ידע עולם והישגים אקדמיים. הליקוי בשמיעה עלול להשפיע על רכישת שפה, איכות תקשורתית, מימוש הפוטנציאל הלימודי, פיתוח כישורים ומיומנויות חברתיות, התפתחות רגשית, דימוי עצמי ובטחון עצמי (Shield, 2006; זנדברג ושטרן, ח.ת).

גם כאשר הפגיעה בשמיעה מופיעה בשלב מאוחר יותר בחייו של הפרט היא עשויה להשפיע באופן מהותי על התנהלותו ותפקודו, כמו גם ליחס הסביבה אליו. למשל, על רקע הקשיים בקיום שיחה, התסכול הנלווה לאי ההבנה מצד שני המשיחים (כבד השמיעה והשומע) והצורך לחזור על הנאמר, לעיתים קל ונוח יותר לסובבים לוותר על נסיונות התקשורת עם האדם לקוי השמיעה, ובכך הם מעצימים את בידודו החברתי (Harvey, 1989). למעשה, תחושות של בדידות ובידוד חברתי הן בין ההשלכות השכיחות והמצויינות באופן התכוף ביותר בספרות בהקשר ללקויי השמיעה, בקרב כל הגילאים וללא קשר לחומרת הלקות (Grimby&Ringdahl, 2000).

בנוסף, בשל המאמץ הרב המושקע בשמיעת השיחה ו/או בקריאת השפתיים, עלול האדם להחמיץ היבטים מעודנים יותר של תקשורת, כגון רמיזות או אינטונציה, אשר מקשים על הבנה מלאה של המתרחש בשיחה. קשיי התקשורת והמאמץ הרב המושקע בניהול אינטראקציה קשורים פעמים רבות לדיווחים על עייפות גופנית ומנטלית, כמו גם לתחושות מתח וחרדה. מאפיינים אלו מסבירים בין היתר את השפעת הלקות על מגוון תחומי חייו של האדם לקוי השמיעה, כולל איכות חיי המשפחה, חיי חברה, השכלה ותעסוקה (Harvey, 1989).

1.2.2 לקות שמיעה ותעסוקה

השתלבות בעבודה

בחינת הספרות מעלה מגוון התייחסויות לקשרים שבין לקות שמיעה והיבטים תעסוקתיים שונים, כאשר יש לציין כי במחקרים אינה נהוגה על-פי רוב הבחנה בין כבדי שמיעה לבין חרשים. באופן כללי נראה כי לקות שמיעה מקשה על כניסה לשוק העבודה, על התפקוד בעבודה ועל יכולת ההתמדה במקום העבודה (WHO, 2006).

בבחינת מדדי תעסוקה נמצא באופן עקבי כי בקרב אנשים בעלי לקות שמיעה שיעורי התעסוקה נמוכים יותר ושיעורי האבטלה גבוהים יותר בהשוואה לכלל האוכלוסיה. לדוגמא Ruben (2001) דיווח כי שיעור התעסוקה בארה"ב בקרב אנשים בעלי לקות שמיעה עמד על 63%, לעומת 75% בקרב כלל האוכלוסיה. בבריטניה נמצא כי שיעור המובטלים בקרב כבדי השמיעה גבוה פי 2.5 מהשיעור המקביל בכלל האוכלוסיה ועומד על 15% (בהשוואה ל-6% באוכלוסיה), כאשר בקרב גילאי העבודה הצעירים (25-45) שיעור

³ בשנת 2010 יצא מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת בסקר נפרד בקרב אוכלוסיית החירשים בשיתוף אגודת החירשים בישראל (אח"א).

המובטלים אף גבוה יותר ומגיע ל-22%, פי ארבעה בהשוואה לכלל האוכלוסייה (Shield, 2006). גם במחקר דני נמצא כי אנשים בעלי לקות שמיעה מתקשים להיכנס לשוק העבודה (שיעור המובטלים בקרבם גבוה פי 1.5 בהשוואה לאנשים ללא לקות שמיעה) וכן כי במידה וכבר נכנסו הם נוטים לצאת משוק העבודה בשיעור גבוה יותר בהשוואה לכלל האוכלוסייה (Hear-it(a), n.d.). ממצאים דומים מדווחים גם בנורבגיה, אוסטרליה ועוד (Hear-it(b), n.d.; Punch et al., 2007).

במסגרת סקר רחב היקף בקרב אנשים בעלי לקות שמיעה חמורה שנערך בבריטניה בסוף שנות ה-90 נמצא קשר ברור בין חומרת הלקות לבין תעסוקה, כך שככל שהפגיעה בשמיעה חמורה יותר, שיעורי התעסוקה נמוכים יותר. עוד נמצא כי 70% מהמשיבים האמינו שהם כלל אינם נלקחים בחשבון למשרות אליהם הגישו מועמדות עקב לקות השמיעה (RNID, 2005). גם במחקרים אחרים דווח על קשיים רבים בהשגת ראיונות עבודה לאחר חשיפת הלקות (Punch et al., 2007).

אולם, הקשיים התעסוקתיים העומדים בפני לקויי השמיעה אינם מוגבלים לשלב מציאת העבודה. גם לקויי השמיעה העובדים מדווחים על השפעות הלקות, כולל פגיעה בתפקוד ובביצועים במקום העבודה, פגיעה בקידום ובפוטנציאל ההשתכרות וקשיים חברתיים ורגשיים. למשל, במחקר בקרב לקויי שמיעה בארה"ב בגילאי 41-60 נמצא כי אחד מכל ארבעה דיווח שלקות שמיעה פוגעת בביצועיו במקום העבודה. תחומי העבודה המושפעים ביותר מלקות השמיעה הם הבנת הנאמר בשיחות טלפוניות ושיחות עם עמיתים (Hear-it(c), n.d.). במחקר אחר נמצא כי מחצית מלקויי השמיעה העובדים חשו כי הם מוגבלים ביכולתם לפתח קריירה ושקידומם נעצר כתוצאה מלקות השמיעה ורבים ציינו שמקום העבודה אינו עושה שימוש מלא בכלל יכולותיהם (Shield, 2006).

מחקרים נוספים מרבים לדווח על לחצים מנטליים ופיזיים בעבודה בשל משאבי האנרגיה הנחוצים על מנת לעמוד בדרישות העבודה והתפקיד (Hear-it(d), n.d.). עוד מדווח על תחושות בדידות וניכור, בין היתר על רקע אי שיתוף באינטראקציות חברתיות, למשל בהפסקות הצהריים ושיחות לא רשמיות, המהוות מרכיב חשוב ביכולת שימור ופיתוח הקריירה (חשיפה לרכילות מקצועית, networking וכיוצ"ב), וקשורות לתחושות שביעות הרצון בעבודה (Punch et al., 2007). כל אלו מעלים את הפגיעות לשחיקה בעבודה ולפרישה מוקדמת, מאפיינים המוסיפים לחצים נוספים לקבוצה הסובלת ממילא משיעורי אבטלה גבוהים כמתואר למעלה. כך, O'neill (1999) אשר בחן דפוסי פרישה בקרב אמריקאים בגילאי 51-61 מצא כי אחוז גבוה יותר מכבדי השמיעה פרשו מעבודתם לגמלאות בהשוואה לאנשים ללא לקות שמיעה (18% לעומת 12% בהתאמה).

נתונים נוספים מצביעים על כך שלא זו בלבד ששיעורי התעסוקה של לקויי שמיעה נמוכים בהשוואה לכלל האוכלוסייה אלא שאחוזים גבוהים יותר מלקויי השמיעה מועסקים במקצועות בעלי סטטוס נמוך ובשכר מופחת (RNID, 2005; Shield, 2006). מצב זה תורם אך הוא הוא לשביעות רצון נמוכה יותר בעבודה.

עוד בהתייחס למאפייני העבודה נמצא כי פעמים רבות בוחרים לקויי השמיעה עבודה בסביבה שקטה וללא צורך במגע ישיר עם הציבור. לעיתים עבודה כעצמאי מהווה אופציה מועדפת ואילו אחרים בוחרים להשתמש בנסיון האישי שלהם כדי לתמוך באחרים, למשל בתחום החינוך (Punch et al., 2007).

לאור הנתונים בסעיף הקודם ניתן להעלות טענתם של Punch ועמיתיו (2005) לפיה מסגרת ההתייחסות של תאוריית הקריירה החברתית-קוגניטיבית עשויה להיות רלבנטית במיוחד בקרב לקויי השמיעה (כמו גם בקרב בעלי מוגבלויות אחרות). מחסומי קריירה מוגדרים בספרות כארועים או תנאים באדם או בסביבתו הגורמים לקשיים בהתפתחות הקריירה. בהתאם לתאוריה, מחסומים אישיים ובעיקר מחסומים סביבתיים עשויים להכתיב יחסי גומלין בין תחומי עניין, מטרות קריירה והתנהגות ולגרום לאנשים להתפשר על מטרותיהם, כלומר לותר על אפשרויות מועדפות לטובת כאלו שהן פחות אטרקטיביות אך יותר נגישות. החוקרים גורסים עוד כי ההשפעה התפקודית של אובדן השמיעה וגישות חברתיות שליליות נלוות יוצרות מחסומי קריירה בקרב רבים מלקויי השמיעה. לא זו בלבד אלא שהשלכות אובדן השמיעה נתפסות כמגבלה לכניסה למקצועות רבים לא רק על-ידי האדם עצמו, אלא גם על-ידי גורמים חשופים אחרים בסביבתו, כגון הורים, מורים ומעסיקים פוטנציאלים (Punch et al., 2005).

על רקע זה ניתן להתייחס למספר מקורות של חסמי תעסוקה וקריירה המשפיעים זה על זה והעומדים בפני לקויי שמיעה:

✓ ב^{גרות תעסוקתית}, בחירות הפרט והון אנושי - ברעם (2007) מדגישה את חשיבות הבגרות התעסוקתית בהקשר ללקויי שמיעה. בגרות תעסוקתית מתייחסת לרמת היכולת והמוכנות של הפרט לקבל החלטות הקשורות לקריירה שהן שקולות ומתאימות לגיל. בגרות תעסוקתית נמצאה בספרות כקשורה להצלחה בבחירת קריירה עתידית ולשביעות רצון של העובד מעבודתו, כאשר בקרב אנשים עם מוגבלות בגרות תעסוקתית מהווה גורם מנבא חשוב ביותר ביחס להצלחה בעבודה. אולם, בקרב צעירים עם ירידה בשמיעה נמצאו רמות נמוכות של בגרות תעסוקתית, מודעות פחותה לנושאי תעסוקה ורמה נמוכה של קבלת החלטות ביחס לאוכלוסיה הכללית (ברעם, 2007). לטענתה, ההסברים לממצאים אלו נעוצים בחשיפה מופחתת למקורות מידע בנושאי תעסוקה (כגון טלוויזיה, רדיו, מפגשים עם אנשים עובדים ועוד), הגנת יתר של הורים המונעים הזדמנויות תעסוקתיות, וניסיון מופחת בעבודות מזדמנות בגילאים הצעירים אשר עלול לפגוע במידת העצמאות, האחריות ופיתוח ההרגלים הקשורים לחיי עבודה (שם). עוד נמצא בספרות כי ללקויי שמיעה יש סיכויים נמוכים יותר להשלמת השכלה על-תיכונית ושרבים מלקויי השמיעה נמנעים מהמשך השכלה והכשרה על רקע לקות השמיעה או העדר שירותי תקשורת, דבר הפוגע בהון האנושי של הפרט ומשפיע על עתידו ובחירותיו התעסוקתיות (Punch et al., 2007). יש להביא בחשבון כי ככל שלקות השמיעה מופיעה בגילאים מוקדמים יותר וככל שהפגיעה בשמיעה חמורה יותר לחסמים מסוג זה תתכן השפעה רבה יותר על עתידו התעסוקתי של הפרט.

✓ ב^{ורות}, עמדות וגישות שליליות - דגש בספרות ניתן לעמדות ולגישות חברתיות בעייתיות של מעסיקים (פוטנציאלים ובפועל) כלפי אנשים בעלי לקות שמיעה, המקשות הן על מציאת מקום עבודה והן על התפתחות מקצועית בו. כאן ניתן לכלול בורות וחוסר בסיסי במודעות לנושאי שמיעה מחד וסטיגמות ואפליה מאידך, אשר עלולים למנוע מהמעסיק להכיר ביכולותיו המקצועיות ובפוטנציאל התעסוקתי של הפרט (Punch et al., 2007). עוד מוזכרות בהקשר זה התנהגויות וגישות חברתיות מעכבות המקשות על העובד לבצע באופן המיטבי את עבודתו, כגון הפגנת תסכול מצד ממונים ועמיתים בעלי הבנה לקוייה ו/או סובלנות נמוכה כלפי בעיית השמיעה, העדר נכונות לסייע, אי-שביעות רצון מההתאמות הנדרשות לטובת עבודתו של לקוי השמיעה ועוד (שם).

✓ חסמים בסביבת העבודה - בסביבת העבודה נהוג להתייחס לחסמים ולמכשולים פיזיים או מבניים כגון רעשי רקע, הצורך בשימוש בטלפון ושימוש באותות סימון אודיטורים (שמיעתיים) לעומת ויזואלים (נראים) (Punch et al., 2007). שיחה אחד-על-אחד, עם תאורה מתאימה ותווי פנים גלויים, רעשי רקע מועטים והתאמות סביבתיות נוספות עשויים להיות תנאים מתאימים לתקשורת. אולם מצבים קבוצתיים, כגון פגישות צוות או הדרכות משותפות, עלולים לגרום לקשיים תקשורתיים ולפגיעה בתפקוד.

לצד תיאור החסמים העומדים בפני לקויי השמיעה עלינו לבחון גם את צדו השני של המטבע, קרי, התמיכות וההתאמות אשר ביכולתן לסייע לפרט להשתלב באופן המיטבי בשוק העבודה.

התאמת סביבת העבודה

חסמים סביבתיים ולעיתים גם חסמים הנובעים מגישות ועמדות העמיתים, אפשר שירוככו על-ידי שינוי התנאים במקום העבודה באמצעות ביצוע התאמות. התאמה יכולה לכלול שימוש במתמללים, מערכות שמע, מגברי טלפון, אמצעי סימון חזותיים, הדרכות לעובדים, ארגון מחדש של הסביבה הפיזית על מנת להקל על הצפייה באנשים אחרים ועוד. אולם, מחקרים מראים כי מידת השימוש בהתאמות אינה מספקת. בסקר שנערך בקרב מעסיקים של עובדים חרשים וכבדי שמיעה בבריטניה דווח על העדר מודעות מצד המעסיקים הן לצרכי העובדים והן לאמצעי התמיכה והסיוע הפוטנציאליים. רק שליש מהמעסיקים דיווחו שביצעו התאמות במקום העבודה לעובדים בעלי לקות השמיעה ובודדים בלבד קיימו הדרכות לעובדים בנוגע ללקות שמיעה (Shield, 2006). Punch ועמיתיו (2007) דיווחו כי 62% מלקויי השמיעה העובדים טוענים שההתאמות שהם מקבלים בעבודה אינן מספיקות למלא את כל צרכיהם ו-31% ציינו שבקשתם להתאמה נדחתה. עוד נמצא שמעסיקים הכירו פחות בצרכי לקויי השמיעה לעומת צרכי החרשים. יחד עם זאת, המחקר מראה שפעמים רבות העובדים אינם ששים לבקש התאמות. יתכן והדבר נובע מכך שהם אינם רוצים לחשוף את לקות השמיעה בפני מעסיקהם או בפני מעסיקים פוטנציאליים, בשל החשש מהסטיגמה או שיראו ככשירים פחות לבצע את העבודה. נמצא כי דווקא לקויי שמיעה ברמות השכלה גבוהות ובמעמד תעסוקתי גבוה (פרופסיונליים ומנהלים) היו בעלי סיכוי גבוה יותר לקבל התאמות לעומת עובדים במעמד תעסוקתי נמוך יותר. ההנחה היא כי הדבר נובע מכך שמעסיקים משקיעים השקעה רבה יותר בעובדים בסטטוס גבוה יותר ולכן מאמינים שהשקעה בהתאמה היא מוצדקת, וכן משום שעובדים במעמד גבוה הם כפי הנראה יעילים ומיומנים יותר בהשגת מידע ובביטוי צרכיהם בנוגע להתאמות הנדרשות להם (Punch et al., 2007).

למאמצי המעסיקים לספק התאמות השפעה רבה על גישות האנשים עם לקות השמיעה כלפי עבודתם. מנגד, העדר התאמות עלול להקשות באופן מהותי על הפרט בביצוע מטלותיו בעבודה. אנו נוסיף ונתייחס לנושא זה במהלך הסקירה.

1.3 מתודולוגיה

נכון להיום, אין בנמצא מקור נתונים מייצג המאפשר את זיהוי כלל האנשים בעלי לקות שמיעה באוכלוסייה. העדר המידע נובע ממגוון סיבות: ראשית, במסגרת סקרים מייצגי אוכלוסייה ומפקדי עבר לא נכללה שאלה המתייחסת ללקות שמיעה (כמו גם לסוגי לקויות אחרות), בין היתר על רקע צנעת הפרט. לפיכך לא ניתן היה לזהות את האוכלוסייה, לקבל אומדן מייצג של שכיחות הלקות או ללמוד על מאפייני

האוכלוסיה ממקורות אלו⁴. שנית, להבדיל מאוכלוסיית החרשים, מרבית מבעלי לקות השמיעה אינם מוכרים כנכים, אינם מקבלי קצבאות ואינם מוגדרים כזכאים להטבות או שירותים (כגון דמי תקשורת וסל תקשורת הניתנים בעיקרם לבעלי לקות שמיעה חמורה עד עמוקה) ולפיכך אינם מופיעים ברשימות זכאים במוסד לביטוח לאומי או במשרד הרווחה.

לאור מגבלות אלה, הוחלט להשתמש בקובץ אנשי הקשר של ארגון "בקול" כבסיס הנתונים למחקר. כאמור, "בקול" הינו ארגון כלל ארצי של כבדי השמיעה והמתחרשים בישראל. למרות שהארגון מוגדר כמייצג של אוכלוסיית כבדי השמיעה אין משמעות הדבר כי אוכלוסיית החברים ואנשי הקשר של הארגון אכן משקפים או מייצגים במאפייניהם את כלל בעלי לקות השמיעה בישראל. זאת מכיוון שאנשים אשר מצויים בקשר עם הארגון הם אותם אלו אשר מודעים לנושא ומכירים בלקות השמיעה שלהם, הכרה אשר אינה בהכרח נחלת כלל כבדי השמיעה. שנית, יתכן ואנשים הבוחרים להמצא בקשר עם ארגון חברתי הינם בעלי מאפיינים יחודיים שאינם משקפים את כלל האוכלוסיה, למשל במשתני השכלה, מקום מגורים, גיל וכיוצא"ב. לבסוף, מכיוון שבין פעילויותיו מספק הארגון סוללות למכשירי שמיעה בתשלום מוזל, לבעלי מכשירי שמיעה מניע נוסף להמצא בקשר עם הארגון ולפיכך סביר כי אחוז גבוה יחסית של מרכיבי מכשיר שמיעה ימצא במדגם בהשוואה לכלל לקויי השמיעה⁵. עוד יש להדגיש כי רובם המכריע של חברי הארגון הינם כבדי שמיעה שאינם חרשים (ראה הערת שוליים מס' 3). לאור האמור לעיל קיים קושי בהקשה ובהכללת ממצאי המחקר הנוכחי לכלל אוכלוסיית לקויי השמיעה בישראל. אף על-פי כן הוחלט בכל זאת להשתמש בנתוני הארגון כתשתית למחקר ומתוך כוונה לקיים בהמשך מחקרים מייצגים אשר יפנו לאוכלוסיה כולה, בין היתר בעזרת סקרי משקי בית ונתונים מפקדיים.

1.3.1 שאלון הסקר

לצורך הסקר נבנה שאלון ייעודי על-ידי ארגון "בקול" ומינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת, בסיוע אנשי מקצוע מתחום לקויות השמיעה. השאלון כלל כ-120 שאלות בנושאים הבאים:

- א. פרטים דמוגרפיים
- ב. מצב השמיעה
- ג. שימוש במכשירי שמיעה ואביזרי עזר
- ד. השכלה והכשרה
- ה. תעסוקה
- ו. שאלות כלליות (כולל התייחסות לשאלות שביעות רצון ומצבים רגשיים)

כאמור, בסקירה הנוכחית אנו נתמקד בפרקי השאלון העוסקים בהיבטים סוציו-דמוגרפיים ובמאפייני השכלה, אוריינות ותעסוקה של כבדי השמיעה בישראל.

⁴ המגמה השתנתה במפקד 2008 במסגרתו נשאלה לראשונה שאלה "האם יש לך קשיים בשמיעה (גם כאשר אתה משתמש במכשיר שמיעה?)" במסגרת פרק המתייחס לתפקוד יומיומי של הפרט.

⁵ בדיקת הממצאים אכן מראה כי 80% ממשיבי הסקר מרכיבים מכשיר שמיעה, אחוז גבוה משמעותית בהשוואה לנתונים על מרכיבי מכשיר שמיעה במדינות מפותחות.

מהלך איסוף הנתונים בוצע בשני סבבים כמופרט להלן :

סבב א' - מתוך 6,600 אנשי הקשר⁶ של ארגון "בקול" נדגמו אקראית 2,500 איש. בהתבסס על פרטי יצירת קשר שבמערכת הארגון נשלחו שאלוני נייר בדואר למילוי עצמי של הנדגמים. ההחלטה לאיסוף נתונים במסגרת שאלון דואר נבעה מהחשש לקשיים בהשבה על ראיון טלפוני על רקע לקות שמיעה. אולם, בשליחת שאלונים בדואר קיים סיכון לשיעורי השבה נמוכים בשל המאמץ האקטיבי הנדרש מהפרט לשלוח חזרה את השאלון בדואר, כמו גם בשל העדר האינטראקציה האישית עם מראיין המעודד השבה ומסייע בעת הצורך. לאור זאת, לקראת שליחת השאלונים פורסם דבר הסקר והודגשה חשיבות ההשבה באתר ארגון "בקול". למשלוח השאלון צורפה מעטפה מבוילת וממוענת על מנת להקל על הפרט בשליחת השאלון המלא. בנוסף, במכתב הנלווה לשאלון צויינה האפשרות ליצירת קשר עם קו התמיכה והמידע של ארגון "בקול", אשר מתנדביו הודרכו לסיוע במילוי השאלון. למעוניינים ניתנה גם האפשרות להשיב על השאלון טלפונית. בשל האפשרות שחלק ממקבלי השאלון אינם בעלי לקות שמיעה, הודגש בתחילת השאלון כי הוא מיועד ללקויי שמיעה בלבד. השאלונים נשלחו לבתי הנדגמים במהלך חודש מרץ 2009, ולאחר כחודש נשלחו בדואר גלויות תזכורת לכלל הנדגמים. בסה"כ נשלחו חזרה 565 שאלונים מלאים⁷. איש לא בחר להשיב בשלב זה על הראיון באופן טלפוני.

סבב ב' - לצורך ראיון הנדגמים אשר לא השיבו על שאלון הדואר, בוצעה פנייה טלפונית ל-1,789 נדגמים⁸. מכיוון שבחינת קובץ משיבי הדואר העלה כי 40% מהמשיבים אינם בגילאי העבודה הוחלט להתמקד בסבב הטלפוני בגילאי 67-18. השאלון הטלפוני היה זהה לשאלון אשר נשלח בדואר. בשל החשש לקשיים בהשבה טלפונית הורכב שאלון קצר לטובת נדגמים שלקות שמיעה מקשה או אינה מאפשרת השבה על השאלון המלא. בנוסף, ניתנה האפשרות לקיים את הראיון באמצעות תיווך של אדם נוסף (קרוב משפחה או אחר) שאינו כבד שמיעה. כן הוצע לשלוח שוב את השאלון בדואר כך שיוכלו להשיב על שאלון נייר כתוב⁹. במסגרת סבב זה השיבו על השאלון הטלפוני 335 איש¹⁰. מכיוון ש-38 נדגמים בלבד בחרו להשיב על השאלון המקוצר ובשל מיעוט הפרטים בו, הוחלט שלא לכלול את המשיבים הללו במסגרת ממצאי הסקר¹¹.

לאחר שני סבבי איסוף הנתונים התקבל מידע אודות 851 יהודים בעלי לקות שמיעה¹². בשל הרצון להתמקד במאפיינים חברתיים-תעסוקתיים הנתונים בסקירה זו יתבססו על 526 משיבים כבדי שמיעה בגילאי העבודה (20-64).

⁶ בפועל רשימת אנשי הקשר של הארגון כללה כ-10,000 איש, אולם 6,600 זוהו בסבירות גבוהה כלקויי שמיעה (על בסיס דיווח עצמי), מהם כ-1,000 איש הינם חברי הארגון המשלמים מס חבר, והשאר אנשי קשר שאינם חברי הארגון.

⁷ משמע שיעור השבה של 23% (כאשר שיעור השבה הממוצע על סקרי דואר עומד על 20% עד 30% (Kaplowitz et al., 2004)). נתון זה מביא בחשבון את הנדגמים שאינם משתייכים לאוכלוסייה, כלומר שאינם לקויי שמיעה. בניכויים שיעור ההשבה הינו גבוה יותר.

⁸ 2,500 נדגמים בניכוי המשיבים ונדגמים נוספים אשר לא אותרו, לא הסכימו להתראיין או נפטרו.

⁹ בסה"כ 16 איש ביקשו זאת, קיבלו והחזירו שאלון דואר מלא.

¹⁰ משמע שיעור ההשבה של 27%, זאת בניכוי 525 הנדגמים שלא היו בגילאי עבודה ואשר בשל כך לא רואיינו.

¹¹ השוואת הפרטים הדמוגרפיים העלתה כי אין הבדלים משמעותיים במאפייני המשיבים הללו ביחס למשיבי השאלון הטלפוני הארוך. אולם, בנוגע לרמת השמיעה, נמצא, כצפוי, כי לקות השמיעה קשה יותר בקרב משיבי השאלון המקוצר.

¹² בשל מיעוט המשיבים שאינם מהמגזר היהודי (11 איש בלבד) הוחלט להתייחס במחקר זה לאוכלוסייה היהודית בלבד.

לצורך בדיקות השוואתיות לכלל האוכלוסיה היהודית בישראל יוצגו נתונים סוציו-דמוגרפיים מהסקר החברתי לשנת 2008 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה¹³. ניתוחים השוואתיים בנושאי תעסוקה והשתתפות בכוח העבודה התבססו על עיבודים מיוחדים מנתוני סקר כח-אדם לשנת 2009¹⁴.

1.3.3 שיטות

מרבית הסקירה תתמקד בבחינת מאפייני אוכלוסיית כבדי השמיעה תוך הצגת התפלגויות והשוואה לכלל האוכלוסיה היהודית בישראל. בפרק מאפייני התעסוקה יוצג גם ניתוח רב-משתני באמצעות רגרסיה לוגיסטית, במטרה לבחון האם ובאיזו מידה כל אחד מהמאפיינים הנבחנים משפיע על מעמדו התעסוקתי של הפרט כבד השמיעה.

ברגרסיה הלוגיסטית יעשה שימוש במשתנה תלוי (המשתנה אותו אנו מבקשים להסביר) דיכוטומי, המקבל את הערך 0 אם האדם כבד השמיעה דיווח שהוא אינו עובד, ואת הערך 1 אם הוא דיווח שהוא עובד (נכון לזמן הסקר)¹⁵. בטבלה המסכמת את תוצאות ניתוחי הרגרסיה יוצגו המקדמים לאחר אקספוננציאציה, כך שפירוש התוצאות יהיה במונחי יחס סיכויים (Odds Ratios)¹⁶. ערך יחס סיכויים גדול במובהק מ-1, משמעותו שלמשתנה הנבחן אפקט חיובי על הסיכוי לעבוד (כלומר מעלה את הסיכוי לעבוד), לעומת ערך יחס סיכויים הקטן מ-1 המציין אפקט שלילי של המשתנה על סיכויי העבודה.

¹³ סקר שנתי מדגמי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה המתבצע באופן שוטף ומספק מידע מעודכן על תנאי החיים ועל רווחת האוכלוסיה בישראל (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2010).

¹⁴ סקר כוח אדם נערך על-ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בקרב משקי בית בישראל ומשמש בין היתר למעקב שוטף אחר התפתחויות בכוח העבודה בישראל, גודלו ותכונותיו, היקף האבטלה ועוד (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2010ב).

¹⁵ המודל הסטטיסטי שבבסיס הרגרסיות הלוגיסטיות הוא:

$$\text{Log}[P(\text{work})/(1-P(\text{work}))] = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_m X_m$$

כאשר $P(\text{work})$ מייצג את ההסתברות לעבוד, β_0 הוא החוצה, ו- $\beta_1 - \beta_m$ הם מקדמי המשתנים הנכללים במודל.

¹⁶ כאשר סיכוי, או odds, מוגדר כ-: $P(\text{work})/(1-P(\text{work}))$. כלומר ההסתברות לעבוד המחולקת בהסתברות לא לעבוד.

פרק 2 - מאפיינים סוציו-דמוגרפיים

בלוח 1 להלן מוצגות התפלגויות משיבי הסקר בגילאי העבודה לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפים עיקריים¹⁷. כן, לצורך ההשוואה מוצגות ההתפלגויות המקבילות עבור כלל האוכלוסיה היהודית בישראל, בהתבסס על ממצאי הסקר החברתי משנת 2008.

לוח 1: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של משיבי סקר כבדי השמיעה והשוואה לכלל האוכלוסיה היהודית בישראל, גילאי 20-64

מאפיינים סוציו-דמוגרפיים	משיבי סקר כבדי השמיעה	כלל האוכלוסיה היהודית בישראל
מין		
גברים	46.0%	48.9%
נשים	54.0%	51.1%
גיל		
20-24	4.9%	13.9%
25-34	18.8%	26.7%
35-44	16.0%	21.2%
45-54	23.2%	19.9%
55-64	37.1%	18.3%
מקום לידה וותק		
ילידי הארץ	72.2%	68.0%
עלו לפני 1990	24.3%	15.8%
עולי 1990 ואילך	3.4%	16.2%
דתיות		
דתיים מאוד, חרדים	6.0%	9.2%
דתיים	12.1%	9.8%
מסורתיים	32.8%	39.3%
לא דתיים, חילוניים	49.1%	41.7%
מחוז מגורים		
מחוז תל-אביב	26.8%	21.6%
מחוז המרכז	26.8%	28.3%
מחוז חיפה	12.4%	11.5%
מחוז ירושלים	9.9%	9.9%
מחוז הצפון	11.0%	10.1%
מחוז הדרום	10.1%	14.6%
איזורי יהודה ושומרון	3.0%	4.0%

¹⁷ חישובי האחוזים בלוח זה, כמו גם בשאר הלוחות בסקירה, מתייחסים לסה"כ המשיבים בכל אחת מהשאלות ולא לכלל המרואיינים.

המשך - לוח 1: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של משיבי סקר כבדי השמיעה והשוואה לכלל האוכלוסיה היהודית בישראל, גילאי 20-64

מאפיינים סוציו-דמוגרפיים	משיבי סקר כבדי השמיעה	כלל האוכלוסיה היהודית בישראל
מצב משפחתי		
נשואים	57.2%	64.7%
רווקים	25.7%	26.0%
גרשים	13.4%	7.7% ¹⁸
אלמנים	3.6%	1.6%

מקורות: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "בקול" (N=526); סקר חברתי 2008, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מהנתונים עולה כי בקרב משיבי הסקר ישנו ייצוג מעט גבוה יותר לנשים (54% נשים לעומת 46% גברים). כן נראה אחוז גבוה של משיבים מקבוצות הגיל המבוגרות כאשר 37.1% הם בגילאי 55 ומעלה, אחוז גבוה משמעותית מהמקביל לו בקרב כלל האוכלוסיה (18.3%) וההולם נתונים קודמים בדבר שכיחות גבוהה יותר של לקויות שמיעה בקרב קבוצות הגיל המבוגרות. מרביתם המכריע של המשיבים הם ילידי הארץ (72.2%) או עולים ותיקים (24.3%). אחוז קטן בלבד מהמשיבים הם עולים שהגיעו משנת 1990 ואילך (3.4%), אחוז נמוך משמעותית בהשוואה לכלל האוכלוסיה העשוי לנבוע ממיעוט יחסי של עולים חדשים המצויים בקשר עם ארגון "בקול" ו/או מבעיות שפה אשר הקשו על מילוי השאלון.

עוד ניתן לראות בלוח את התפלגות המשיבים לפי מידת דתיותם. קרוב למחצית מהמשיבים הם חילוניים (49.1%), 32.8% מסורתיים, והשאר דתיים (12.1%) או חרדים (6.0%).

בחינת מחוז המגורים מעלה כי אחוז גבוה מהמשיבים מתגוררים במחוזות תל-אביב או המרכז (26.8% בכל אחד משני המחוזות). 12.4% נוספים גרים במחוז חיפה, 11% במחוז הצפון, 10.1% במחוז הדרום, 9.9% במחוז ירושלים ו-3% באיזורי יהודה ושומרון.

ממצא מעניין מתייחס למצבם המשפחתי של המשיבים. ניתן להבחין כי אחוז נמוך יותר ממשיבי הסקר הם נשואים: 57.2% לעומת 64.7% בכלל האוכלוסיה. בהמשך לכך נראה כי 13.4% מהמשיבים הם גרושים, לעומת 7.7% בכלל האוכלוסיה. מכיוון שאוכלוסיית הסקר מבוגרת יחסית לכלל האוכלוסיה, יתכן שממצאים אלו בנוגע להבדלים במצב המשפחתי אף מוטים בשל השונות בהרכב הגילאים. לצורך כך, נערכה בדיקה נוספת בקרב גילאי 20-44 בלבד אשר העלתה כי אחוז כבדי השמיעה הרווקים בגילאים אלה גבוה משמעותית מהנתון המקביל בכלל האוכלוסיה: 52.2% לעומת 39.9% בהתאמה. ממצאים אלו מחזקים טענות בדבר ההשפעות של לקות השמיעה ושל קשיי התקשורת על מגוון תחומי חיים, בין היתר על חיי המשפחה.

¹⁸ כולל 0.7% אשר השיבו "חי בנפרד".

פרק 3 - מאפייני הלקות

סקירות המשך יוקדשו להצגת נתונים המתייחסים להיבטים שונים של לקות השמיעה, כגון מצב השמיעה, השפעות הלקות על אופני התקשורת, שימוש במכשירי שמיעה ואביזרי עזר ועוד. בשלב זה ולצורך אפיון ראשוני של משיבי הסקר, יוצגו נתונים אודות גיל תחילת הלקות, תיאור הגורמים העיקריים ללקות והתפלגות המשיבים לפי חומרת הלקות.

3.1 גיל הופעת הלקות

בלוח 2 מוצגת התפלגות אוכלוסיית משיבי הסקר לפי גיל הופעת הלקות. מהנתונים עולה כי 31.2% ממשיבי הסקר הינם לקויי שמיעה מלידה ובקרב 8.3% נוספים לקות השמיעה הופיעה לפני גיל 3. כפי שצויין במבוא, פגיעה בשמיעה בגילאים המוקדמים עשויה להיות משמעותית במיוחד בכל הנוגע ללימוד ולשימוש בשפה. בקרב 9.1% מהמשיבים לקות השמיעה הופיעה בגילאי הגן (3-5) ול-9.5% מהמשיבים בגילאי ביה"ס (6-17). בסה"כ בקרב 42% מהמשיבים הופיעה הלקות לאחר גיל 18: ל-11.9% בגילאי 18-29, ל-9.8% בשנות השלושים לחייהם, ל-11.1% בשנות הארבעים ובקרב 9.2% נוספים הלקות בשמיעה הופיעה בשנות החמישים לחייהם.

לוח 2: התפלגות משיבי הסקר לפי גיל הופעת לקות השמיעה, גילאי 20-64

גיל הופעת הלקות	
מלידה	31.2%
לפניגיל 3	8.3%
גילאי 3-5	9.1%
גילאי 6-17	9.5%
גילאי 18-29	11.9%
גילאי 30-39	9.8%
גילאי 40-49	11.1%
גילאי 50-60	9.2%

מקור: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "ביקולי" (N=526).

3.2 מקורות הלקות

במסגרת הסקר נשאלו המרואיינים אודות המקור או הגורם העיקרי לליקוי השמיעה. כפי שניתן לראות בלוח 3 הגורמים השכיחים ביותר שדווחו הם תחלואת עבר של האדם ותורשה (21.1% ו-20.0% בהתאמה). 10.1% נוספים השיבו כי הגורם המרכזי ללקות בשמיעה הוא חשיפה לרעש, 8.5% ציינו מחלת אם בתקופת ההריון או לידה מוקדמת, 6.5% ציינו שימוש בתרופות (כגון אנטיביוטיקה) או טיפול רפואי, 4.8% השיבו כי הגורם ללקות הוא פציעה או תאונה ופחות מ-2% מהמשיבים דיווחו כי הלקות קשורה לגילם המבוגר. יש להדגיש כי אחוז גבוה למדי מהמרואיינים לא השיבו על שאלה זו במסגרת הסקר או דיווחו שהמקור ללקות אינו ידוע, נתון שאינו מפתיע על רקע קשיים באפיון ובהוכחת סיבתיות בהקשר לתחלואה ומוגבלות.

לוח 3 : התפלגות הגורם העיקרי ללקות השמיעה בקרב משיבי הסקר

גורם עיקרי ללקות השמיעה	
מחלה, כגון אדמת או דלקות אוזניים כרוניות	21.1%
סיבה תורשתית / גנטית	20.0%
חשיפה לרעש	10.1%
מחלת האם בתקופת ההריון / לידה מוקדמת	8.5%
שימוש בתרופות / טיפול רפואי	6.5%
פציעה	4.8%
גיל מבוגר	1.9%
סיבה אחרת	8.0%
לא ידוע	6.7%
לא השיב	12.5%

מקור : סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "ביקולי" (N=526).

3.3 חומרת הלקות

על רקע ההנחה בדבר קיומו של קשר בין חומרת הפגיעה בשמיעה לבין מידת השתלבותו החברתית והתעסוקתית של הפרט, ביצענו הבחנה בין שתי רמות של חומרת הלקות¹⁹. במסגרת הסקר נשאלו המרואיינים ביחס לכל אחת מהאזניים בנפרד על מידת הירידה בשמיעה (ללא מכשיר שמיעה או שתל), כאשר אופנויות ההשבה הן: אין ירידה בשמיעה, ירידה קלה, ירידה בינונית, ירידה חמורה או ירידה עמוקה בשמיעה. אנשים אשר דיווחו במסגרת הסקר כי להם ירידה חמורה או עמוקה

בשמיעה בשתי האזניים הוגדרו בדרגת החומרה הגבוהה ושאר המשיבים שוייכו לדרגת החומרה הנמוכה²⁰. כפי שניתן לראות בתרשים 1, 57.6% ממשיבי הסקר זוהו כבעלי לקות שמיעה בדרגת חומרה גבוהה ו-42.4% בדרגת החומרה הנמוכה.

נדגיש כי הגדרות אלה, הנשענות על דיווח סובייקטיבי של המשיב, אינן ההגדרות המקובלות לחומרת הפגיעה בשמיעה כפי שהוצגו בראשית הסקירה ואינן נסמכות אודיולוגית, אולם הן עשויות להיות בעלות ערך רב בבואנו לבחון את השפעות הלקות בדרגותיה השונות, בין היתר על מידת ההשתתפות בשוק העבודה.

¹⁹ בתודה ליגאל אייזנמן על בניית האינדקס למשתנה זה.

²⁰ לצרכי סקירה זו נבחרה ההגדרה הדיכוטומית, אולם ניתן יהיה למחקרי המשך לערוך הבחנה רב-מימדית בהגדרות חומרת הלקות.

פרק 4 - השכלה, מסגרות לימוד ואוריינות

בפרק זה נציג מאפייני השכלה ואוריינות של משתתפי הסקר.

4.1 מסגרות חינוך ייעודיות ללקויי שמיעה

על מנת ללמוד על מידת שילובם של כבדי השמיעה במסגרות החינוכיות השונות, נשאלו המרואיינים בסקר האם למדו בעבר במסגרות המיועדות ללקויי שמיעה בלבד (גן, כיתה או ביה"ס). בלוח 4 ניתן למצוא את אחוז המשיבים אשר ציינו כי למדו בעבר במסגרות ייעודיות לפי גיל הופעת הלקות, עבור משתתפי הסקר שלקות שמיעתם הופיעה בשלבי החיים המוקדמים²¹.

לוח 4: אחוז המשיבים אשר למדו במסגרות חינוך ייעודיות ללקויי שמיעה, לפי סוג המסגרת וגיל הופעת הלקות

מסגרת ייעודית ללקויי שמיעה					
ביה"ס יסודי		ביה"ס תיכון			
גיל הופעת לקות השמיעה	% שלמדו בגן מיוחד ללקויי שמיעה	% שלמדו בביה"ס יסודי מיוחד ללקויי שמיעה	% שלמדו בכיתה מיוחדת ללקויי שמיעה	% שלמדו בביה"ס יסודי רגיל	% שלמדו בתיכון רגיל
סה"כ	8.5%	5.7%	5.7%	5.3%	2.4%
לידה (N=158)	8.9%	5.1%	5.7%	6.3%	2.5%
לפני גיל 3 (N=42)	11.9%	11.9%	4.8%	4.8%	2.4%
גילאי 3-5 (N=46)	4.3%	2.2%	6.5%	2.2%	2.2%

מקור: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "בוקל".

מהלוח עולה כי רובם המכריע (למעלה מ-90%) ממשיבי הסקר לא למדו במסגרות חינוך ייעודיות, אלא השתלבו במסגרות החינוך רגילות. בקרב כבדי השמיעה מלידה, 8.9% בלבד למדו בגן מיוחד ללקויי שמיעה, 5.1% למדו בביה"ס יסודי מיוחד ללקויי שמיעה, 5.7% בכיתה מיוחדת בביה"ס יסודי רגיל, 6.3% למדו בתיכון מיוחד ללקויי שמיעה ו-2.5% למדו בכיתה מיוחדת ללקויי שמיעה בתיכון רגיל. יש לציין כי אין בהכרח חפיפה בין הלומדים במסגרות הייעודיות בגילאי הגן ללומדים בבית-ספר ייעודי. כך, יש אשר למדו בגן מיוחד ללקויי שמיעה והשתלבו בבית ספר רגיל ולהיפך. בקרב משיבים אשר הלקות בשמיעתם הופיעה לפני גיל 3 נמצא כי 11.9% שולבו בגן ייעודי ואחוז זהה בביה"ס יסודי ללקויי שמיעה. לעומת זאת, בקרב משיבים אשר לקות שמיעתם הופיעה בגילאי הילדות המאוחרים יותר, נמצאו אחוזים נמוכים יותר של דיווח על מסגרות חינוך ייעודיות. בהמשך לכך, בדיקה בקרב המשיבים אשר הפגיעה בשמיעתם הופיעה בגילאי 6-17 העלתה כי אף לא אחד למד במסגרת (ביה"ס או כיתה) ייעודית ללקויי שמיעה.

²¹ סוגיית השילוב במסגרות חינוך ייעודיות אינה רלבנטית עבור משתתפים שהפגיעה בשמיעתם הופיעה בגילאים מבוגרים יותר.

4.2 סוג תעודה אחרונה

בלוח 5 מוצגים ממוצע שנות הלימוד והתפלגות לפי סוג תעודה אחרונה בקרב משיבי הסקר ובהשוואה לכלל האוכלוסיה.

לוח 5: ממוצע שנות לימוד והתפלגות סוג תעודה אחרונה, בקרב משיבי הסקר ובהשוואה לכלל האוכלוסיה היהודית בישראל, גילאי 20-64

מאפייני השכלה	משיבי סקר כבדי השמיעה	כלל האוכלוסיה היהודית בישראל
ממוצע שנות לימוד	14.4 שנים	13.8 שנים
תעודה אחרונה		
תעודת סיום ביה"ס תיכון (ללא תעודת בגרות)	15.3%	18.4%
תעודת בגרות	18.8%	22.6%
תעודת סיום של ביה"ס על- תיכוני ²²	22.5%	19.5%
תואר אקדמי	33.1%	28.0%
אף אחת מהתעודות שצוינו	10.2% ²³	11.5%

מקורות: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה(משרד התמ"ת) וארגון "בקול" (N=526); סקר חברתי 2008, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מהלוח עולה כי כבדי השמיעה אשר השיבו על הסקר מתאפיינים ברמת השכלה מעט גבוהה ביחס לכלל האוכלוסיה. ממוצע שנות הלימוד הינו 14.4 שנים (לעומת 13.8 באוכלוסיה) כאשר שליש ממשיבי הסקר הם בעלי תואר אקדמי (לעומת 28.0% באוכלוסיה) ו-22.5% נוספים הם בעלי תעודת סיום של ביה"ס על-תיכוני. יחד עם זאת נציין כי 10.2% מהמשיבים הם בעלי השכלה נמוכה (תעודת סיום של ביה"ס יסודי או חטיבת ביניים או ללא תעודה), רובם המכריע משתייכים לקבוצות הגיל המבוגרות יותר.

בלוח 6 להלן מוצגת התפלגות משיבי הסקר לפי סוג התעודה האחרונה ותוך הבחנה בין המשיבים לפי גיל הופעת לקות השמיעה.

²² כגון תעודות סיום מביה"ס לטכנאים והנדסאים, מוסדות להכשרת מורים וגננות, ביה"ס לאחיות וכולל משיבים אשר דיווחו על תעודה מסוג אחר (מרביתן תעודות מקצוע).

²³ כאשר 5.2% לא קיבלו אף תעודה ו-5.0% קיבלו תעודת סיום של ביה"ס יסודי/חטי"ב.

ס"ה"כ	תואר אקדמי	התעודה הגבוהה ביותר				גיל הופעת לקות השמיעה
		תעודת סיום של ביה"ס על-תיכוני	תעודת בגרות	תעודת סיום של ביה"ס תיכון	תעודת סיום של ביה"ס יסודי/חט"ב או ללא תעודה	
ס"ה"כ	100% (N=526) ²⁴	33.1%	22.5%	18.8%	15.3%	10.2%
לפני גיל 3	100% (N=200)	28.9%	22.8%	25.9%	13.2%	9.1%
3-17	100% (N=94)	30.1%	19.4%	16.1%	19.4%	15.1%
18 ומעלה	100% (N=213)	37.8%	23.9%	12.4%	16.3%	9.6%

מקור : סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "בקול".

בחינת התפלגות סוג התעודה האחרונה לפי גיל הופעת לקות השמיעה מראה כי קיים פער ברמת ההשכלה בין הקבוצות. בקרב משיבים אשר לקות שמיעתם הופיעה בשלב מאוחר יותר אחוז בעלי התואר האקדמי הינו הגבוה יותר : 37.8% מקרב המשיבים שלקוּת שמיעתם הופיעה לאחר גיל 18 הם בעלי תואר אקדמי, לעומת 30.1% בקרב משיבים שלקוּת שמיעתם הופיעה בגילאי 3-17 ו-28.9% בקרב מי שלקוּת שמיעתם הופיעה לפני גיל שלוש.

בנוסף, נראה מהנתונים בלוח כי משיבים אשר לקוּת שמיעתם הופיעה בגילאי 3-17 הינם יחסית בעלי רמת ההשכלה הנמוכה יותר : 15.1% הינם חסרי תעודה או בעלי תעודת סיום של ביה"ס יסודי או חט"ב, 19.4% תעודתם האחרונה היא תעודת סיום ביה"ס תיכון, ובסה"כ 34.5% הינם בעלי תעודה נמוכה מתעודת בגרות. זאת לעומת 22.3% חסרי תעודת בגרות בקרב משיבים שלקוּת שמיעתם הופיעה לפני גיל 3 ו-25.9% חסרי תעודת בגרות בקרב משיבים שלקוּת שמיעתם הופיעה לאחר גיל 18.

4.3 ידיעת אנגלית ושימוש במחשב

במסגרת הסקר נשאלו המרואיינים אודות מידת השליטה בשפה האנגלית ועל השימוש במחשב, כישורים בעלי חשיבות רבה בשוק העבודה.

²⁴ הפער בין ס"ה"כ זה לבין סכום המשיבים לפי קטגוריות גיל תחילת הלקות נובע מאי-השבה במשתנה גיל הופעת הלקות.

משיבי סקר כבדי השמיעה	
רמת השליטה בשפה האנגלית	
טובה	35.4%
בינונית	29.1%
חלשה	23.3%
כלל לא דובר את השפה	12.2%
% המשיבים שבביתם מחשב המחובר לאינטרנט	
	85.3%
% המשיבים שהשתמשו באינטרנט בחודש האחרון ²⁵	
	78.7%

מקור: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "בקול" (N=526).

מלוח 7 עולה כי רוב משיבי הסקר שולטים בשפה האנגלית ברמה טובה (35.4%) או בינונית (29.1%), 23.3% נוספים הינם בעלי שליטה חלשה בעוד ש- 12.2% בלבד מהמשיבים כלל אינם דוברים את השפה. עוד נראה כי קיימת חשיפה גבוהה לאינטרנט, כאשר 85.3% השיבו כי בביתם מחשב המחובר לרשת ו- 78.7% דיווחו כי השתמשו באינטרנט בחודש שקדם למועד קיום הסקר.

²⁵ השאלה התייחסה לשימוש באינטרנט בבית או במקום אחר במהלך החודש שקדם למועד ביצוע הסקר.

פרק 5 - שירות צבאי/לאומי

שירות צבאי הינו אחד הסממנים החשובים לשילוב חברתי בישראל ומהווה פעמים רבות גורם מקדם תעסוקה. בלוח 8 מוצגת התפלגות ההשבה על שאלת השירות הצבאי/לאומי בקרב משיבי הסקר וכן תוך השוואה לכלל האוכלוסייה.

לוח 8: אחוז המשרתים בשירות צבאי/לאומי בקרב משיבי הסקר ובהשוואה לכלל אוכלוסייה היהודית בישראל, גילאי 20-64

משיבי סקר כבדי השמיעה	כלל האוכלוסייה היהודית בישראל	
56.0%	63.8%	שירתו בצבא ²⁶
41.5%	-	שירתו בשירות חובה
14.5%	-	שירתו בהתנדבות
5.0%	4.2%	שירתו בשירות לאומי
39.0%	32.0%	לא שירתו בצבא ולא בשירות לאומי

מקורות: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "בקול" (N=526); סקר חברתי 2008, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

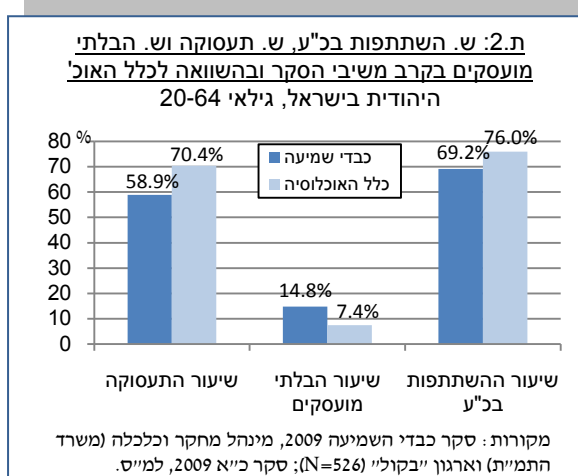
כפי שניתן לראות בלוח, 56% ממשיבי הסקר שירתו בצבא, אחוז מעט נמוך יותר בהשוואה לכלל האוכלוסייה (63.8%). מרבית המשיבים שירתו בשירות חובה (41.5% מכלל משיבים) והשאר בהתנדבות (14.5% מהמשיבים). מכיוון שבסקר החברתי אין התייחסות לסוגיית ההתנדבות לא ניתן לערוך בדיקה השוואתית ביחס לכלל האוכלוסייה, אולם ניתן להניח כי אחוז המתנדבים בקרב משיבי הסקר גבוה יותר. בנוסף, 5% שירתו בשירות לאומי (בעיקר נשים). בסה"כ, נמצא כי 61.0% מכבדי השמיעה שירתו באחת מן המסגרות שצוינו, בהשוואה ל-68% בכלל האוכלוסייה.

הבחנה בדפוסי השירות לפי מין העלתה ממצא מעניין לפיו דווקא בקרב הגברים נראה הבדל משמעותי יותר בין משיבי הסקר לכלל האוכלוסייה, כאשר 32.4% מהגברים כבדי השמיעה לא שירתו באף אחת מן המסגרות לעומת 20.2% מהגברים בכלל האוכלוסייה. לעומת זאת, 44.7% מקרב הנשים כבדות השמיעה לא שירתו באף אחת מן המסגרות, בהשוואה ל-43.3% מקרב הנשים בכלל האוכלוסייה. בדיקה העלתה שהדבר אינו נובע משונות בהתפלגות גיל תחילת הלכות בין המינים (גורם אשר עשוי להשפיע על שיעורי ההשתתפות בשירותי הצבאי/לאומי). יתכן והפער בין המינים קשור לאפשרות הבחירה בשירות הלאומי המקובלת יותר בקרב הנשים.

²⁶ בסקר החברתי נשאל המרואיין האם שירת בצבא, ללא הבחנה בין שירות חובה לשירות בהתנדבות. לפיכך אין נתונים מקבילים לכלל האוכלוסייה באופנויות אלה.

בפרק זה נבחן את מאפייני התעסוקה של כבדי השמיעה בישראל. תחילה יוצגו מדדי התעסוקה (השתתפות בכוח העבודה, שיעור תעסוקה ושיעור הבלתי מועסקים) בקרב המשיבים, תוך התייחסות לשונות לפי מין, גיל, השכלה, גיל הופעת לקות השמיעה ומידת חומרתה. לאחר מכן תבוצע הבחנה בין המשיבים לפי מעמד התעסוקתי ויוצגו נתונים ומאפיינים רלבנטיים עבור כל אחת מן הקבוצות: עובדים, לא עובדים המחפשים עבודה, לא עובדים שאינם מחפשים עבודה.

6.1 שיעור ההשתתפות בכוח העבודה, שיעור התעסוקה ושיעור הבלתי מועסקים

בתרשים 2 מוצגים שיעור ההשתתפות בכוח העבודה²⁷, שיעור התעסוקה²⁸ ושיעור הבלתי מועסקים²⁹ בקרב כבדי השמיעה משיבי הסקר ותוך השוואה לשיעורים המקבילים בקרב כלל האוכלוסייה היהודית בישראל³⁰.

מהתרשים עולה כי קיימים פערים משמעותיים במדדי התעסוקה בין כבדי השמיעה לבין כלל האוכלוסייה. אחוז המועסקים בקרב משיבי הסקר עומד על 58.9%, לעומת 70.4% בקרב כלל האוכלוסייה היהודית בגילאי העבודה. נתון זה תומך

בממצאים אשר דווחו בספרות ביחס לקשיי השתלבות של כבדי שמיעה בשוק העבודה. יתרה מכך, שיעור הבלתי מועסקים, קרי שיעור האנשים אשר אינם עובדים אך מחפשים עבודה, גבוה פי 2 מהאחוז המקביל בכלל האוכלוסייה ועומד על 14.8% לעומת 7.4% באוכלוסייה. שיעור גבוה זה מעיד אף הוא על חסמים בכניסה ובקליטה בעבודה. בהמשך למדדים אלה נראה בקרב משיבי הסקר שיעור נמוך יחסית של השתתפות בכוח העבודה העומד על 69.2% בלבד, בהשוואה ל-76.0% באוכלוסייה.

על מנת להיטיב וללמוד על מצבם התעסוקתי של המשיבים ביקשנו לבחון את מדדי התעסוקה לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים שונים ולפי שני משתנים הקשורים ללקות השמיעה: גיל הופעת הלקות ומידת חומרתה.

²⁷ שיעור ההשתתפות בכוח העבודה מחושב כאחוז המועסקים והבלתי מועסקים מסה"כ האוכלוסייה.

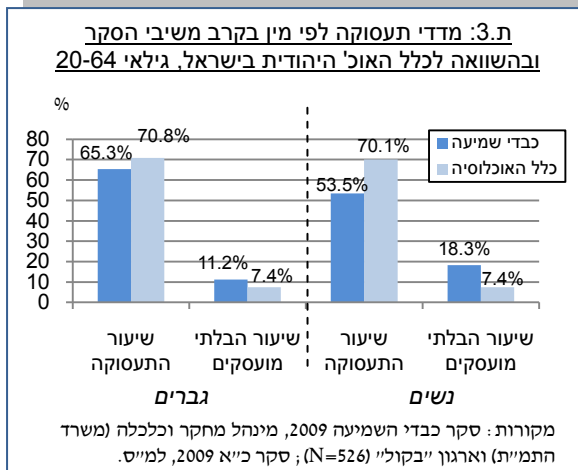
²⁸ שיעור התעסוקה מחושב כאחוז האנשים המועסקים מסה"כ האוכלוסייה.

²⁹ שיעור הבלתי מועסקים מחושב כאחוז האנשים אשר אינם מועסקים אך מחפשים עבודה מקרב המשתתפים בכוח העבודה.

³⁰ נתוני התעסוקה עבור כלל האוכלוסייה מתבססים על נתוני סקר כוח אדם לשנת 2009 ומתייחסים גם הם לאוכלוסייה היהודית בגילאי 20-64.

6.2 מדדי תעסוקה לפי מין

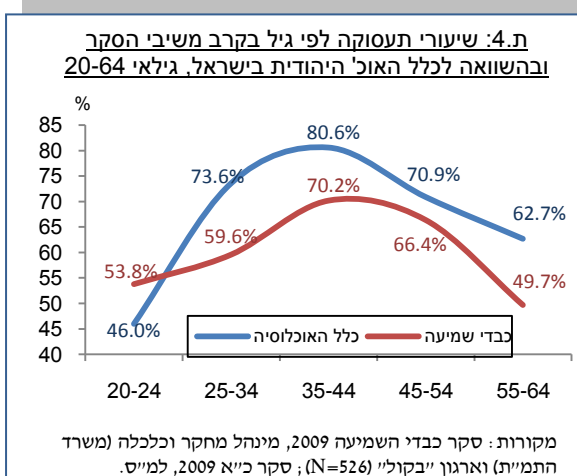
בתרשים 3 להלן מוצגים מדדי התעסוקה לפי מין בקרב משיבי הסקר ובהשוואה לשיעורים המקבילים בכלל האוכלוסייה.

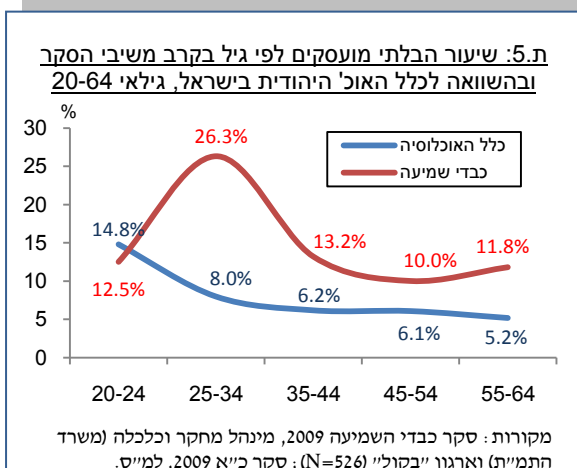
מיוחד, הן ביחס לגברים, והן ביחס לנשים בכלל האוכלוסייה: 18.3% מהנשים כבדות השמיעה הן בלתי מועסקות, זאת בהשוואה ל-11.2% מהגברים כבדי השמיעה ולעומת 7.4% מהנשים בכלל האוכלוסייה.

6.3 מדדי תעסוקה לפי גיל

בתרשים 4 מוצגים שיעורי התעסוקה לפי גיל בקרב משתתפי הסקר ותוך השוואה לכלל האוכלוסייה. בשתי

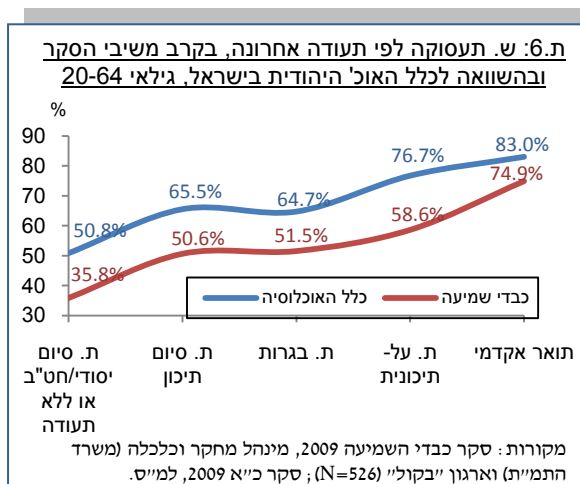
האוכלוסיות ניתן להבחין בדפוס המוכר על-פיו בגילאי העבודה הצעירים ביותר והמבוגרים ביותר שיעורי התעסוקה נמוכים יחסית, בעוד שבקרב גילאי 35-44 שיעורי התעסוקה הם הגבוהים ביותר. ניתן לראות פער בין כבדי השמיעה לבין כלל האוכלוסייה בכל קבוצות הגיל למעט היפוך בקבוצת הגיל הצעירה (20-24) או אז שיעורי התעסוקה דווקא מעט גבוהים יותר בקרב כבדי השמיעה. יתכן והדבר קשור להבדלים בשירות הצבאי/לאומי או בשונות בדפוסי שילוב של תעסוקה ולימודים גבוהים (למשל דחיית הכניסה ללימודים אקדמיים).

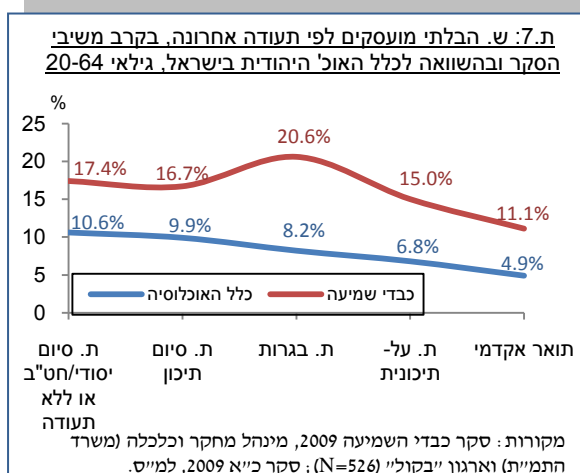
באופן דומה, שיעורי הבלתי מועסקים המוצגים בתרשים 5 מלמדים על פער לרעת כבדי השמיעה בכל קבוצות הגיל, שוב, למעט מגמה הפוכה בגילאי 20-24 או אז שיעור הבלתי מועסקים נמוך יותר בקרב כבדי השמיעה (12.5% לעומת 14.8%). ממצא חשוב בתרשים זה מתייחס לאחוז הגבוה של הבלתי מועסקים בקבוצת גיל 25-34 בקרב כבדי השמיעה: 26.3% לעומת 8% בכלל האוכלוסייה.

6.4 מדדי תעסוקה לפי רמת השכלה

אחד המשתנים החשובים ביותר המשפיעים על מעמדו התעסוקתי של הפרט הוא רמת השכלתו. בתרשימים הבאים מוצגים מדדי התעסוקה לפי סוג התעודה האחרונה בקרב כבדי השמיעה ובהשוואה לכלל האוכלוסיה. בתרשים 6 ניכרת בבירור מגמת העלייה בשיעורי התעסוקה עם העלייה ברמת ההשכלה בקרב כבדי השמיעה. בקרב בעלי ההשכלה הנמוכה ביותר, קרי בעלי תעודת סיום של ביה"ס יסודי או חטיבת ביניים או משיבים שאין בידיהם תעודה כלל, שיעור התעסוקה עומד על 35.8% בלבד. בקרב משיבים שתעודתם הגבוהה ביותר היא תעודת סיום ביה"ס תיכון (ללא בגרות) או תעודת בגרות, שיעורי התעסוקה גבוהים יותר ועומדים על 50.6% ו-51.5% בהתאמה. בקרב בעלי תעודה על-תיכונית שיעור התעסוקה מגיע ל-58.6% ובקרב בעלי תואר אקדמי שיעורי התעסוקה הם הגבוהים ביותר ועומדים על 74.9%. הקשר החיובי בין רמת ההשכלה לשיעורי התעסוקה מתועד רבות בספרות וכצפוי מאפיין גם את כלל האוכלוסיה.

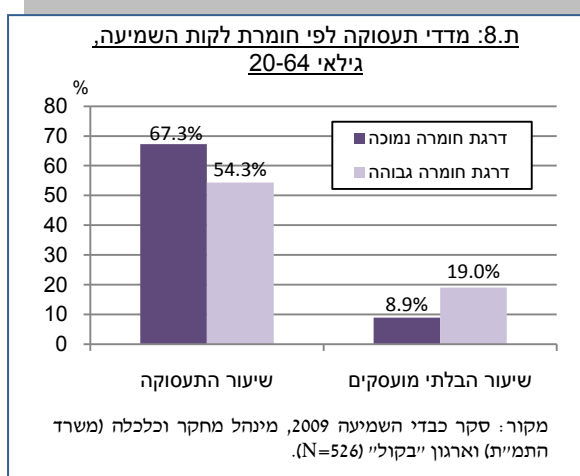
בכל רמות ההשכלה ניתן להבחין בשיעורי תעסוקה נמוכים יותר בקרב כבדי השמיעה בהשוואה לכלל האוכלוסיה. יחד עם זאת נראה כי קיימת שונות בפערים בשיעור התעסוקה ברמות ההשכלה השונות, כאשר הפער המשמעותי ביותר בין כבדי השמיעה לכלל האוכלוסיה נמדד בקרב בעלי ההשכלה הנמוכה (שיעור התעסוקה בכלל האוכלוסיה גבוה בכ-40% לעומת השיעור המקביל בקרב כבדי השמיעה), ואילו הפער הקטן ביותר נצפה בקרב בעלי התואר האקדמי.

במקביל, אנו רואים ירידה בשיעור הבלתי מועסקים ככל שרמת ההשכלה עולה (להוציא עלייה מסויימת בשיעור האבטלה בקרב כבדי השמיעה שתעודתם הגבוהה ביותר היא תעודת הבגרות): שיעור הבלתי מועסקים בקרב בעלי תעודת סיום ביה"ס יסודי או חטיבת ביניים עומד על 17.4%, לעומת 11.1% בקרב בעלי תואר אקדמי (ראה תרשים 7).

6.5 מדדי תעסוקה לפי חומרת לקות השמיעה

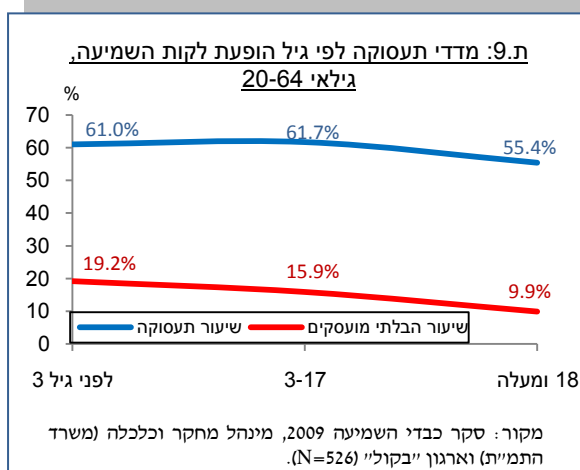
בתרשים 8 מוצגים מדדי התעסוקה לפי חומרת לקות השמיעה³¹. מהתרשים עולה בבירור כי חומרת לקות השמיעה משפיעה באופן משמעותי על מעמדו התעסוקתי של הפרט. שיעור התעסוקה של כבדי השמיעה

בדרגת החומרה הנמוכה עומד על 67.3% לעומת 54.3% בקרב בעלי המוגבלות בדרגת החומרה הגבוהה (משמע פער יחסי של 24%). יתרה מכך, שיעור הבלתי מועסקים בקרב כבדי השמיעה בדרגת החומרה הגבוהה גבוה פי 2 מהשיעור המקביל בקרב כבדי השמיעה בדרגת החומרה הנמוכה ומגיע ל-19.0%. קרי, באופן שאינו מפתיע ותואם ממצאים קודמים במחקרי תעסוקה בקרב אנשים עם מוגבלות (למשל המטה לשילוב אנשים עם מוגבלות, 2009), ככל שרמת המוגבלות חמורה יותר כך גובר הקושי בהשתלבות בשוק העבודה.

6.6 מדדי תעסוקה לפי גיל הופעת לקות השמיעה

על מנת לבחון האם לגיל הופעת לקות השמיעה השפעה על מעמדו התעסוקתי של הפרט מוצגים בתרשים 9 מדדי התעסוקה תוך הבחנה בין משיבים שלקוּת שמיעתם הופיעה לפני גיל 3, משיבים אשר הפגיעה בשמיעה הופיעה בגילאי 3-17 ומשיבים שהפגיעה בשמיעתם הופיעה בגילאי 18 ומעלה.

מהנתונים בתרשים נראה כי גיל תחילת לקות השמיעה משפיע באופן דיפרנציאלי על מדדי התעסוקה. אין אנו מוצאים פער משמעותי בין

שיעורי התעסוקה של משיבים שלקוּת שמיעתם הופיעה בשלב התפתחותי מוקדם (לפני גיל 3) לבין משיבים שהפגיעה בשמיעתם הופיעה בגילאי 3-17 (61.0%-ו-61.7% בהתאמה). לעומת זאת נמצאו שיעורי תעסוקה דווקא נמוכים יותר בקרב משיבים שלקוּתם הופיעה לאחר גיל 18. מנגד, אנו מוצאים מגמה ברורה של ירידה בשיעורי הבלתי מועסקים ככל שלקוּת השמיעה הופיעה בגיל מבוגר יותר: שיעור הבלתי מועסקים בקרב משיבים שלקוּתם הופיעה לפני גיל 3 עומד על 19.2%, לעומת 15.9% בקרב משיבים שלקוּתם הופיעה בין גיל 3 לגיל 17 ו-9.9% בקרב משיבים שלקוּתם הופיעה לאחר גיל 18. אולם, יש להביא בחשבון כי קיים קשר בין גיל הופעת הלכות לחומרת לקות השמיעה, כך שככל שהלכות הופיעה בגילאים המוקדמים יותר נראה כי חומרת הפגיעה קשה יותר. אי לכך יתכן שההשפעה של גיל תחילת הלכות על שיעורי הבלתי מועסקים למעשה מתווכת על-ידי משתנה חומרת הלכות.

³¹ כזכור, משיבים אשר דיווחו במסגרת הסקר כי להם ירידה חמורה או עמוקה בשמיעה בשתי האוזניים הוגדרו כבעלי לקות שמיעה בדרגת חומרה גבוהה ושאר המשיבים הוגדרו כבעלי לקות בדרגת חומרה נמוכה.

6.7 ניתוח רב-משתני

בחינת מדדי התעסוקה לפי מגוון מימדים סוציו-דמוגרפיים מרמזת על פוטנציאל לקיומם של קשרים בין מעמדו התעסוקתי של האדם כבד השמיעה לבין מאפיינים כגון מין, גיל, השכלה, חומרת הלקות וגיל תחילת הלקות. אולם, בניתוחים מסוג זה אין אנו מפקחים בו-זמנית על שאר משתנים משפיעים, אשר עשויים ליצור אסוציאציות, להסוות קשרים קיימים או להטותם. בשל כך, אציג ניתוח סטטיסטי רב-משתני בעזרת רגרסיה לוגיסטית המאפשרת את בידוד ההשפעות של כל אחד מן המשתנים המוזכרים למעלה על מעמדו התעסוקתי של הפרט.

בלוח 9 מוצגים ערכי יחס הסיכויים (Odds Ratios)³² שהתקבלו מניתוח הרגרסיה הלוגיסטית. כאמור, המשתנה התלוי במודל מתייחס לשאלה האם הפרט עובד (או אז המשתנה מקבל את הערך 1) או שאינו עובד (מקבל את הערך 0). המשתנים המסבירים הם מין, קבוצת גיל, רמת השכלה (הנמדדת כאן לפי סוג תעודה אחרונה), גיל תחילת הלקות וחומרת הלקות. ישנם עוד משתנים רבים אשר משפיעים על מעמדו התעסוקתי של האדם כבד השמיעה אולם לצורך סקירה זו אתמקד במימדים סוציו-דמוגרפיים עיקריים אלה. במחקרי המשך ניתן יהיה לשלב משתנים מפקחים ומסבירים נוספים ולהמשיך לבחון השפעתם.

לוח 9: ערכי יחס הסיכויים (Odds Ratios) שהתקבלו מניתוח רגרסיה לוגיסטית בקרב משיבי סקר כבדי

השמיעה, גילאי 20-64

משתנים	ערכי יחס הסיכויים (Odds Ratios)
מין	
אישה	**0.460
גבר (קב' התייחסות)	1.00
קבוצת גיל	
20-24	0.572
25-34	†0.531
35-44 (קב' התייחסות)	1.00
45-54	1.231
55-64	*0.513
סוג תעודה אחרונה	
תעודת סיום ביה"ס יסודי/חט"ב או ללא תעודה (קב' התייחסות)	1.00
תעודת סיום ביה"ס תיכון	*2.316
תעודת בגרות	*2.706
תעודה על-תיכונית	**3.071
תעודה אקדמית	**8.245

³²ראה הסבר בפרק המתודולוגיה בראשית הסקירה.

משתנים	ערכי יחס הסיכויים (Odds Ratios)
גיל הופעת הלקות	
לפני גיל 3 (קב' התייחסות)	1.00
גיל 3-17	0.996
גיל 18 ומעלה	0.688
חומרת הלקות	
רמת חומרה נמוכה	**2.30
רמת חומרה גבוהה (קב' התייחסות)	1.00

מקור: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "בקול".
 הערות: N=483 שעבורם ערכים בכל המשתנים הנכללים במודל;
 $p < 0.10$; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

מניתוח הרגרסיה עולה כי הנשים כבדות השמיעה מצויות בעמדת נחיתות משמעותית ביחס לגברים. כך, כאשר מפקחים על שאר המשתנים במודל הסטטיסטי מוצאים כי הסיכוי של אישה כבדת שמיעה לעבוד נמוך ב-54% ($OR=0.46$) בהשוואה לסיכוי של הגבר כבד השמיעה (לחילופין ניתן לומר שהסיכוי של הגברים כבדי השמיעה לעבוד גבוה פי $1.00/0.46=2.2$ בהשוואה לנשים). רמז לכך מצאנו בשיעור התעסוקה הנמוך של הנשים ובשיעורן הגבוה של הבלתי מועסקות. אולם כעת ניתן לומר כי הדבר אינו מותנה או מושפע מהבדלים בין המינים ברמת ההשכלה, הרכב הגילאים או חומרת הלקות.

עוד עולה מהלוח כי קיימת השפעה לגילו של הפרט על סיכויי עבודתו. נראה כי סיכויו של אדם כבד שמיעה בקבוצת גיל 25-34 (ברמת מובהקות של $p < 0.10$) או 55-64 (ברמת מובהקות של $p < 0.05$) לעבוד הוא נמוך יותר ביחס לכבד שמיעה בקבוצת גיל 35-44 (היא קבוצת הגיל בה שיעורי התעסוקה הם הגבוהים ביותר). כאמור, קשר מסוג זה בין גיל לתעסוקה ידוע ומאפיין גם את כלל האוכלוסיה.

עוד ניתן ללמוד כי לאדם שתועדתו הגבוהה ביותר היא תעודת סיום תיכון סיכוי לעבוד הגבוה פי 2.3 בהשוואה לאדם ברמת ההשכלה הנמוכה ביותר. סיכוי זה עולה לפי 2.7 בקרב בעלי תעודת בגרות, פי 3.1 בקרב בעלי תעודה על-תיכונית ומגיע לפי 8.2 בקרב בעלי תעודה אקדמית, שוב בהשוואה לאדם ברמת ההשכלה הנמוכה ביותר.

בניתוח מודלים נוספים של רגרסיות לוגיסטיות (שממצאיהם אינם מוצגים כאן) נמצא כי אין הבדל מובהק סטטיסטית בסיכוי לעבוד בין כבדי שמיעה שתועדתם הגבוהה ביותר היא תעודת סיום ביה"ס תיכון, תעודת בגרות או תעודה על-תיכונית. לעומת זאת תואר אקדמי משפר באופן משמעותי את סיכויי התעסוקה של הפרט (פי 2.7 בהשוואה לאדם בעל תעודה על-תיכונית שאינה אקדמית, ופי 3 בהשוואה לאדם שתועדתו הגבוהה ביותר היא תעודת בגרות). נראה כי תואר ממוסד אקדמי מקנה לפרט יתרון מהותי בשוק העבודה ומגדיל באופן משמעותי ביותר את סיכוייו להיות מועסק.

בחינת ההשפעה של גיל הופעת הלקות על מצבו התעסוקתי של הפרט במסגרת הרגרסיה הלוגיסטית העלתה כי למשתנה זה אין אפקט מובהק, קרי אין הבדל בסיכוי לעבוד בין אדם שלקותו הופיעה לפני גיל 3 לבין אדם אשר לקותו הופיעה לאחר גיל 3. כן נמצא כי אין הבדל בסיכוי לעבוד בין אם הלקות הופיעה לפני גיל 18 או לאחריו.

לעומת זאת השפעה משמעותית ביותר על מצבו התעסוקתי של הפרט נמצאה לדרגת חומרת לקות השמיעה. סיכוי של אדם שלקותו בדרגת החומרה הנמוכה לעבוד גבוה פי 2.3 בהשוואה לאדם אשר לקותו הוגדרה בדרגת החומרה הגבוהה יותר. לחילופין ניתן לומר כי הסיכוי של אדם כבד שמיעה בדרגת החומרה הגבוהה לעבוד נמוך בכ-60% בהשוואה לאדם שלקותו מוגדרת כחמורה פחות.

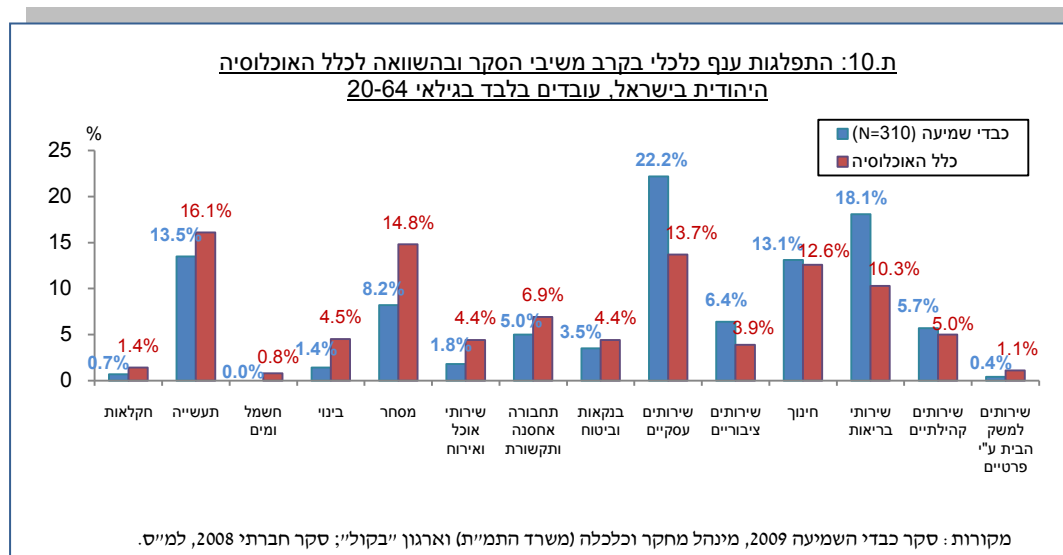
הניתוחים הסטטיסטיים אשר הוצגו עד כה מסייעים לנו בהבנת הקשרים בין מאפייניו של הפרט (ברמה סוציו-דמוגרפית ובהיבטי לקותו) למעמדו התעסוקתי. במחקרי המשך ניתן יהיה להוסיף ולבחון השפעות פונטציאליות נוספות, כגון השפעות השימוש במכשירי שמיעה, השפעות סביבתיות ועוד.

פרק 7 - מאפייני התעסוקה, סביבת העבודה והשפעות לקות השמיעה במקום העבודה - בקרב העובדים

המוקד בפרק זה הינו במאפייני התעסוקה של כבדי השמיעה העובדים. תחילה יוצגו התפלגויות עבור משתני ענף כלכלי, משלח יד, מעמד במקום העבודה, מאפייני המשרה והיקפה בבחינת שעות וימי עבודה, כל זאת תוך השוואה לכלל האוכלוסיה. בהמשך נתייחס להיבטים סובייקטיביים ביחסו של הפרט אל מקום עבודתו ולהשפעות, באם ישנן, של לקות השמיעה על תפקודו ומעמדו המקצועי והחברתי במקום העבודה.

7.1 ענף כלכלי

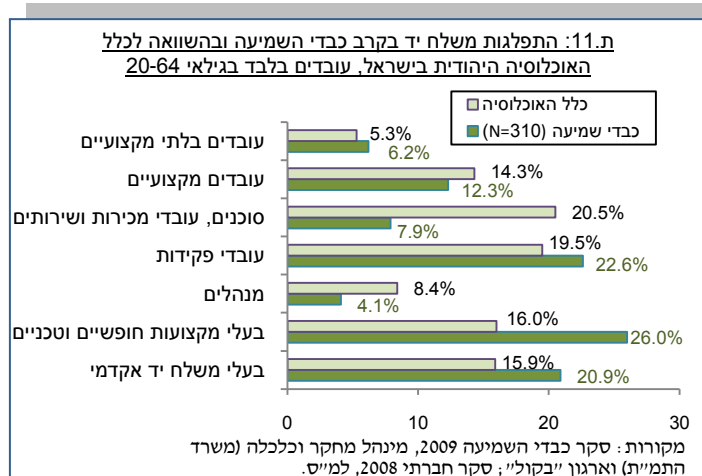
בתרשים 10 מוצגת התפלגות משיבי הסקר העובדים לפי סיווג ענף כלכלי של מקום עבודתם. מהנתונים עולה כי אחוז גבוה מההמשיבים (22.2%) מועסקים בתחומי השירותים העסקיים, אחוז גבוה משמעותית בהשוואה לכלל האוכלוסיה (13.7%), כאשר רבים מהם עוסקים בשירותי מחשוב. בנוסף, אחוז גבוה מכבדי השמיעה משיבי הסקר מועסקים בשירותי בריאות, רווחה וסעד (18.1% לעומת 10.3% בכלל האוכלוסיה), כמו גם בשירותי חינוך (אם כי לא בפער גדול לעומת כלל האוכלוסיה, 13.1% ו-12.6% בהתאמה). עוד נראה כי יחסית לכלל האוכלוסיה שיעור כבדי השמיעה המועסקים בשירותים הציבוריים מעט גבוה יותר (6.4% לעומת 3.9% באוכלוסיה). מנגד, יש לציין את האחוז הנמוך יחסית של כבדי השמיעה לעומת כלל האוכלוסיה המועסקים בענפי המסחר, התעשייה והאירוח. יתכן והדבר נובע מכך שבענפים כלכליים אלו לקות השמיעה וקשיי התקשורת מעמידים קושי מיוחד. אולם, יש להביא בחשבון, כמו גם בהמשך פרק מאפייני התעסוקה, את סלקטיביות ההשבה על הסקר ואת הריבוי היחסי של המשתתפים ברמות ההשכלה הגבוהות, אשר אינו בהכרח מייצג את כלל כבדי השמיעה בישראל ועשוי להניב תמונה חלקית בעת פילוח ענפי הכלכלה.

7.2 משלח יד

התפלגות משלח היד של כבדי השמיעה העובדים, המוצגת בתרשים 11, מעלה כי אחוז גבוה מכבדי השמיעה אשר השיבו על הסקר עובדים במשלח יד אקדמי (20.9% לעומת 15.9% באוכלוסיה), ולמעלה מרבע ממשביי הסקר מועסקים במקצועות חופשיים, אחוז גבוה משמעותית מהאחוז המקביל בקרב כלל

האוכלוסיה (26% לעומת 16% בהתאמה). מנגד, ניתן להיווכח בנחיתות של כבדי השמיעה בעמדות הניהול, כאשר 4.1% בלבד מהם הינם מנהלים, פחות ממצצית מהאחוז המקביל באוכלוסיה (8.4%). ממצא בולט נוסף הוא האחוז הנמוך של כבדי השמיעה המשמשים סוכנים, עובדי מכירות או עובדי שירותים (7.9% לעומת 20.5% באוכלוסיה). לא נרשמו פערים מהותיים בין כבדי השמיעה לכלל האוכלוסיה באחוז המועסקים כפקידים, כעובדים מקצועיים או כעובדים בלתי מקצועיים.³³

7.3 מעמד בעבודה והיקף המשרה

בלוח 10 מוצגים נתונים אודות מאפייני ההעסקה של העובדים, בקרב משיבי הסקר ובהשוואה לכלל האוכלוסיה היהודית בישראל. בהתייחס למעמד בעבודה עולה כי 11.4% בלבד מכבדי השמיעה עובדים כעצמאים, שיעור מעט נמוך יותר מהמקביל לו בכלל האוכלוסיה. שיעורם הנמוך יחסית של העצמאים בקרב כבדי השמיעה מפתיע מעט על רקע תפיסות מקובלות בדבר יתרונות התעסוקה כעצמאי ובחירה בהסדר העסקה מסוג זה בקרב אנשים עם מוגבלות המתקשים למצוא עבודה כשכירים.

³³ עובדים מקצועיים הינם עובדים בעלי ידע והכשרה מקצועית, לעומת עובדים בלתי-מקצועיים אשר נדרשת מהם השכלה ברמה יסודית או שלא נדרשת מהם השכלה.

כלל האוכלוסיה היהודית בישראל	משיבי סקר כבדי השמיעה	
מעמד בעבודה		
85.5%	87.6%	שכיר
13.5%	11.4%	עצמאי
1.0%	1.0%	אחר ³⁴
מספר ימי עבודה בשבוע		
-	11.7%	% העובדים עד 4 ימים בשבוע
-	74.6%	% העובדים 5 ימים בשבוע
-	13.7%	% העובדים 6 ימים בשבוע
מומצע שעות עבודה ליום		
-	8.1 שעות ביום	
חלקיות משרה		
17.8%	29.2%	% המועסקים במשרה חלקית
8.5%	17.0%	% הגברים המועסקים במשרה חלקית
31.6%	41.9%	% הנשים המועסקות במשרה חלקית

מקורות: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "בקול" (N=310, עובדים בלבד); סקר חברתי 2008, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

עוד עולה מהלוח כי 3 מכל 4 אנשים כבדי שמיעה עובדים חמישה ימים בשבוע וממוצע שעות העבודה ביום עומד על 8.1 (בשל העדר שאלות מקבילות בנוסחן בסקר החברתי לא בוצעה השוואה לכלל האוכלוסיה היהודית במשתנים אלה). נתון השוואתי מעניין נוגע לחלקיות המשרה. נראה כי אחוז גבוה יותר מקרב כבדי השמיעה מועסקים במשרה חלקית: 17% מהגברים העובדים (לעומת 8.5% באוכלוסיה) ו-41.9% מהנשים (לעומת 31.6% באוכלוסיה).

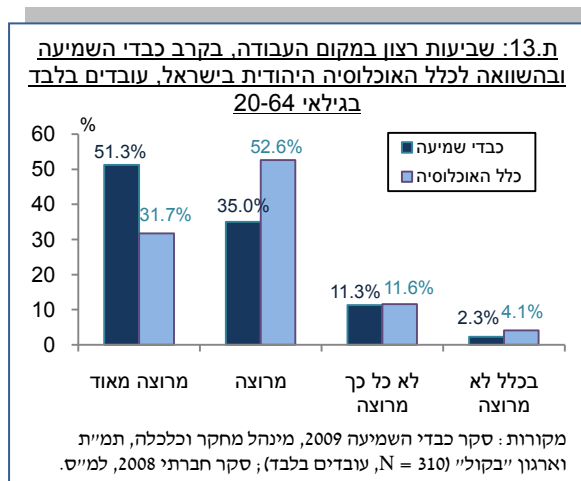
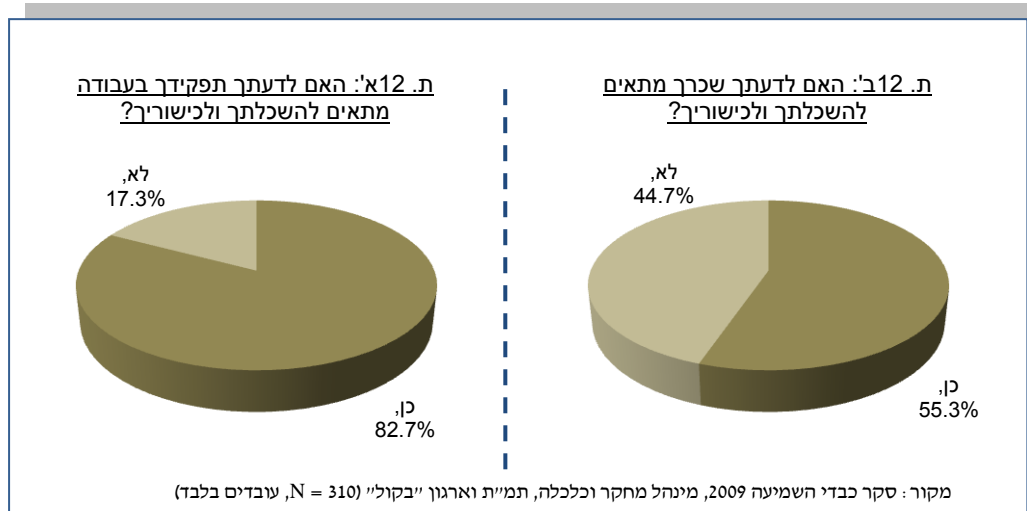
7.4 תפיסת התאמת התפקיד והשכר לכישורי הפרט ושיעור רצון במקום העבודה

במסגרת הסקר נשאלו המרואיינים העובדים האם עבודתם קשורה לתחום לימודיהם והאם התפקיד אותו הם ממלאים והשכר אותו הם מקבלים הולמים את השכלתם וכישוריהם. מענה על שאלות אלה עשוי לסייע לנו לבחון קיומה של תת-תעסוקה, קרי, העסקה במשרות הדורשות רמת כשירות נמוכה יותר מזו שיש לפרט.

מניתוח הנתונים עולה כי 60.9% ממשיבי הסקר העובדים השיבו כי עבודתם קשורה במידה רבה או במידה רבה מאוד לתחום לימודיהם, שיעור אף מעט גבוה יותר מהמקביל לו בקרב כלל אוכלוסיית העובדים בישראל העומד על 56.4%. בהמשך לכך, בתרשים 12א' נראה כי מרביתם המכריע של משיבי הסקר העובדים סבורים כי תפקידם במקום העבודה הולם את השכלתם וכישוריהם (82.7% לעומת 17.3% אשר אינם סבורים כך). אחוזים אלה מרמזים כי תת-תעסוקה אינה נוכחת בשיעורים גבוהים והיא אינה מהווה מאפיין תעסוקתי מרכזי בקרב משיבי הסקר.

³⁴ כגון חבר קואופרטיב, חבר קיבוץ, או בן משפחה העובד ללא תשלום.

לעומת האמור למעלה, 55.3% בלבד מהמשיבים תופסים את שכרם כהולם את כישוריהם (ראה תרשים 12ב). בשל העדר שאלות מקבילות בסקר החברתי לא ניתן היה לערוך השוואה בין כבדי השמיעה לכלל האוכלוסייה בשאלה זו.

עוד נשאלו משיבי הסקר על שביעות רצונם במקום העבודה. התפלגות התשובות, המוצגת בתרשים 13 להלן, מלמדת כי למעלה ממחצית ממשבי הסקר העובדים מרוצים מאוד במקום עבודתם, אחוז גבוה משמעותית מהשיעור המקביל בקרב כלל האוכלוסייה (31.7% ו-35.0% נוספים דיווחו כי הם מרוצים במקום עבודתם לעומת 52.6% באוכלוסייה). בסה"כ 86% מהעובדים הביעו שביעות רצון בעבודתם. שאר המשיבים דיווחו שהם לא כל-כך מרוצים (11.3% או כלל אינם מרוצים במקום העבודה 2.3%).

7.5 סביבת העבודה

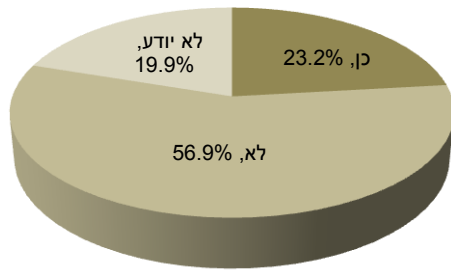
בסעיף זה נתמקד בבחינת סביבת העבודה של הפרט, תוך התייחסות להעסקת עובדים נוספים בעלי לקות שמיעה, התאמת מקום העבודה לעובדים לקויי שמיעה, קיומם של אביזרי עזר ובחינת המודעות לתקנות השתתפות המדינה במימון התאמות במקום העבודה לעובדים עם מוגבלות.

7.5.1 העסקת עובדים נוספים בעלי לקות שמיעה

על מנת להיטיב וללמוד על סביבת העבודה כמו גם על דפוסי ההעסקה של אנשים עם מוגבלות בכלל, ואנשים עם לקות שמיעה בפרט, שאלנו את משיבי הסקר האם במקום עבודתם מועסקים עובדים נוספים בעלי לקות שמיעה. קרוב לרבע (23.2%) ממשבי הסקר העובדים דיווחו כי במקום עבודתם מועסקים עובדים נוספים בעלי לקות שמיעה (ראה תרשים 14). יתרה מכך, כ-50% ממשבי הסקר העובדים השיבו כי

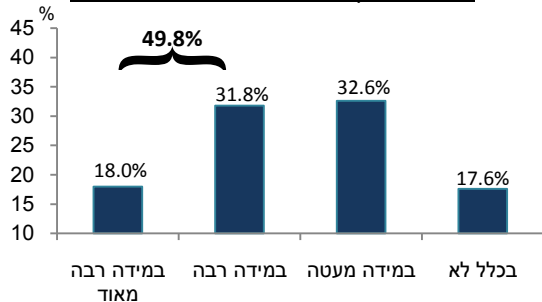
להערכתם מעסיקיהם יהיו מוכנים במידה רבה או במידה רבה מאוד להעסיק עוד עובדים בעלי לקות שמיעה³⁵ (ראה תרשים 15). אמנם אין מדובר כאן על דיווח ישיר של המעסיקים אלא על הערכה עקיפה וסובייקטיבית של המשיבים, אולם האחוז הגבוה עשוי לשמש סמן חיובי לשילוב ולנסיונות העסקה מוצלחים.

ת.14: התפלגות ההשבה לשאלה "האם במקום עבודתך מועסקים עובדים נוספים בעלי לקות שמיעה?" בקרב עובדים בלבד בגילאי 20-64

מקור: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה, תמי"ת וארגון "בקול" (N = 310, עובדים בלבד)

ת.15: התפלגות ההשבה לשאלה "באיזו מידה, להערכתך, מעסיקך יהיה מוכן להעסיק עוד עובדים בעלי לקות שמיעה?" בקרב עובדים בלבד בגילאי 20-64

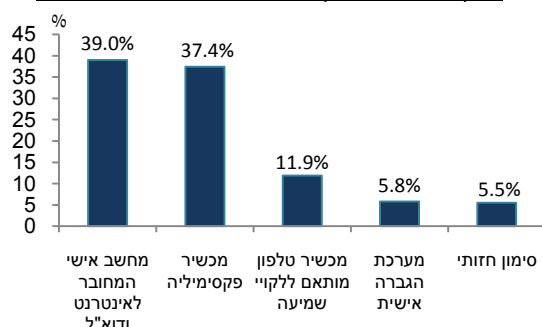

מקור: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה, תמי"ת וארגון "בקול" (N = 310, עובדים בלבד)

7.5.2 אביזרי עזר במקום העבודה

כבדי השמיעה העובדים נשאלו במסגרת הסקר אודות אביזרי עזר שונים העומדים לרשותם במקום העבודה. מהנתונים המוצגים בתרשים 16 נראה כי ל-39.0% מהעובדים יש מחשב אישי המחובר לאינטרנט ודוא"ל ול-37.4% מהעובדים ישנו מכשיר פקסימיליה במקום העבודה. אולם, לבודדים בלבד יש אביזרי עזר ייעודיים לכבדי שמיעה במקום העבודה, כגון טלפון מותאם (11.9%), מערכת הגברה אישית (5.8%), או סימון חזותי (5.5%). מהסקר לא ניתן לדעת האם האחוזים הנמוכים הללו מעידים על העדר צורך באביזרים הללו, או על צורך קיים שאינו ממומש, למשל על רקע בושה או חוסר רצון להיות מוכר כמוגבל

ת.16: אחוז המשיבים שלרשותם עומדים אביזרי העזר במקום העבודה. בקרב עובדים בלבד בגילאי 20-64

מקור: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה, תמי"ת וארגון "בקול" (N = 310, עובדים בלבד)

באביזרים הללו, או על צורך קיים שאינו ממומש, למשל על רקע בושה או חוסר רצון להיות מוכר כמוגבל

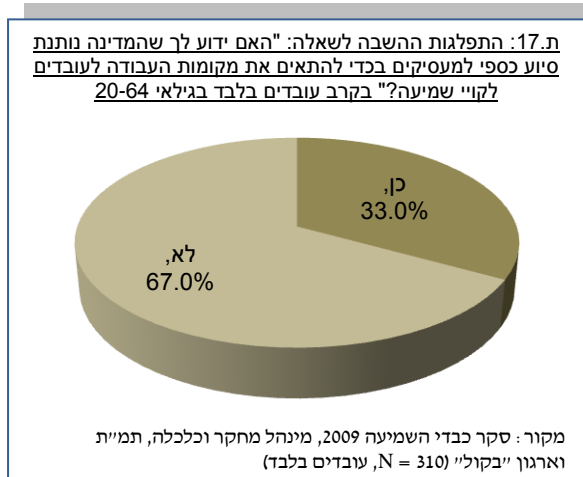
³⁵ מכיוון וקיימת אפשרות כי ישנם מספר משיבים המועסקים באותו מקום עבודה, יש להביא בחשבון הערכת יתר בנתון זה, אם כי סביר שההטיה, באם ישנה, הינה שולית בלבד.

או כנוקק לסיוע מיוחד. במידה ובבסיס האחוזים הנמוכים עומדים גם שיקולים כלכליים, יתכן שהעלאת המודעות לנושא תקנות השתתפות המדינה במימון התאמות, כפי שיפורט בסעיף הבא, תסייע בהגברת השימוש באביזרי עזר במקום העבודה לטובת העובדים.

7.5.3 מודעות העובדים לתקנות השתתפות המדינה במימון התאמות במקום העבודה

החל משנת 2007 מפעיל המטה לשילוב אנשים עם מוגבלות בשוק העבודה שבמשרד התמי"ת את תקנות שיוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (השתתפות המדינה במימון התאמות), התשס"ו-2006. התקנות נועדו לסייע לקידום שילובם התעסוקתי של אנשים עם מוגבלות באמצעות השתתפות המדינה במימון ההתאמות וההנגשות להן נזקק העובד עם המוגבלות במקום העבודה ובזאת להפחית את העלויות למעסיקים הכרוכות בהתאמת סביבת העבודה. כך לדוגמא, משתתפת המדינה במימון שינויים במבנה (כגון הרחבת פתחים, הוספת מעלונים וכיוצ"ב), שינויים בתחנת העבודה, אמצעי מחשוב, מערכות שמע, שירותי תרגום ותמלול, ליווי והדרכות לעובד ולמעסיק ועוד³⁶. המדינה נקטה צעדים שונים לצורך יידוע הציבור אודות דבר התקנות³⁷. אולם, נכון להיום, מספר הבקשות המתקבלות להשתתפות המדינה במימון התאמות נמוך משמעותית מהצפוי. אחת ההשערות שעלו בהקשר זה היא רמת המודעות הנמוכה של הציבור לקיומן של התקנות ולמשמעותן.

על מנת לבחון את מידת המודעות לקיומן של התקנות נשאלו משיבי הסקר העובדים האם ידוע להם כי

המדינה נותנת סיוע כספי למעסיקים בכדי להתאים את מקומות העבודה לעובדים בעלי לקויות שמיעה. מהממצאים עולה כי רק שליש מהעובדים מודעים להשתתפות המדינה במימון התאמות, בעוד שהשאר השיבו כי הם אינם מכירים את הנושא (ראה תרשים 17). ממצא זה מאשש טענות בדבר העדר מודעות מצד הציבור לנושא ומחייב המשך פעולה לצורך יידוע האוכלוסייה, בפרט של עובדים עם מוגבלות, בני משפחותיהם ומעסיקים.

7.6 השפעות לקות השמיעה במקום העבודה

בסעיף זה נבחן את תפיסת משיבי הסקר העובדים בנוגע להשפעות לקות השמיעה על תפקודם ומעמדם המקצועי, על תחושות אפליה ועל קשרים חברתיים במקום העבודה.

7.6.1 פגיעה בתפקוד במקום העבודה

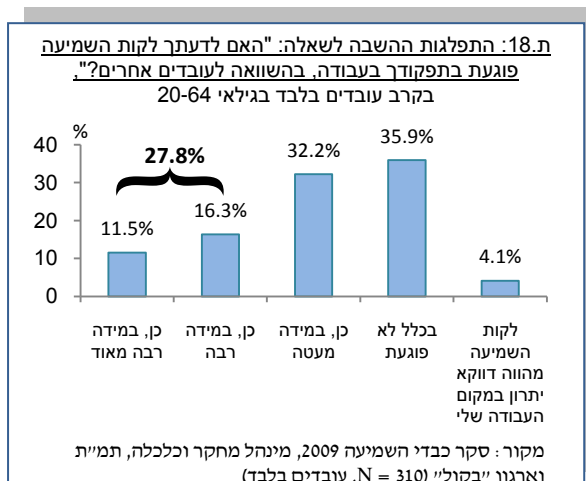
בתרשים 18 מוצגת התפלגות משיבי הסקר העובדים לשאלה האם לדעתם לקות השמיעה פוגעת בתפקודם בעבודה בהשוואה לעובדים אחרים. מהתרשים עולה כי 27.8% מהעובדים חשים כי לקות השמיעה פוגעת בתפקודם בעבודה במידה רבה או במידה רבה מאוד ו-32.2% סבורים כי הלקות פוגעת במידה מעטה.

³⁶ למידע נוסף אודות תקנות השתתפות המדינה במימון התאמות ראה באתר המטה לשילוב אנשים עם מוגבלות בשוק העבודה:

www.moital.gov.il/mugbalut

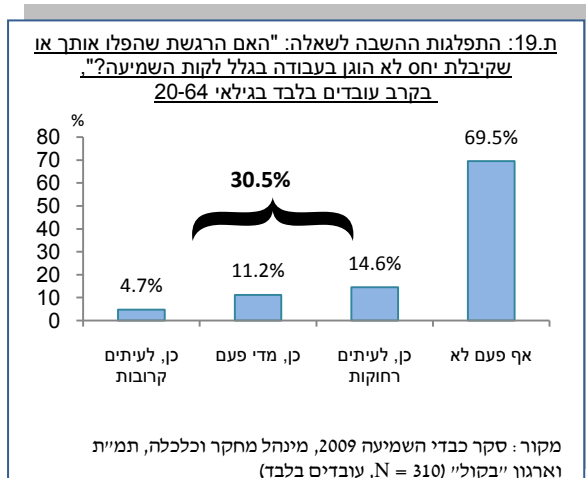
³⁷ ביניהם קמפיין תקשורתי נרחב ברדיו, פרסום מודעות בעיתונות הכתובה והאלקטרונית, שליחת אגרות למעסיקים, הפצת עלוני מידע וכרזות (כגון בשרות התעסוקה, בסניפי המוסד לביטוח לאומי, בקרב ארגוני הנכים וכיוצ"ב) ועוד.

מנגד, 35.9% מהמשיבים סבורים כי הלקות כלל אינה פוגעת בתפקודם בעבודה ו-4% נוספים ציינו כי הלקות דווקא מהווה יתרון במקום העבודה שלהם (רובם מועסקים במקצועות או בארגונים הקשורים ללקות השמיעה או לרווחה). עוד נמצא כי אחוז האנשים אשר השיבו שלקות השמיעה פוגעת בתפקודם במידה רבה או במידה רבה מאוד גבוה יותר ככל שהלקות חמורה יותר.³⁸

7.6.2 אפליה במקום העבודה

במסגרת הסקר נשאלו המרואיינים העובדים האם חשו שהפלו אותם או שקיבלו יחס לא הוגן בעבודה, על רקע לקות השמיעה. מהממצאים עולה כי בסה"כ 30.5% מהמשיבים חוו תחושות אפליה במקום העבודה: 4.7% חשו כך לעיתים קרובות, 11.2% חשו כך מדי פעם ו-14.6% דיווחו כי חוו תחושות אפליה לעיתים רחוקות (ראה תרשים 19). מנגד, כ-70% מהמשיבים דיווחו כי אף פעם לא חשו שהפלו אותם או שקיבלו יחס לא הוגן בעבודה על רקע לקות השמיעה. גם כאן, בחינת הנתונים העלתה כי ככל שלקות השמיעה חמורה יותר אחוז המדווחים על תחושות אפליה גבוה יותר.³⁹

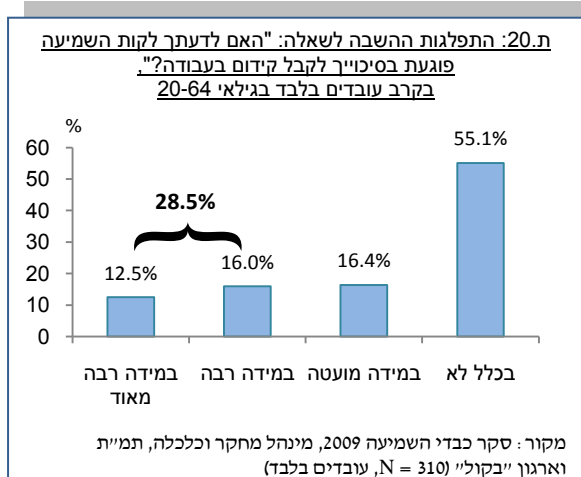

³⁸ 21.4% מהמשיבים שלקות שמיעתם מוגדרת ברמת החומרה הנמוכה השיבו כי לקות שמיעתם פוגעת במידה רבה או במידה רבה מאוד בתפקודם בעבודה, לעומת 34.9% אשר השיבו כך בקרב המוגדרים בדרגת החומרה הגבוהה.

³⁹ 23.7% מהמשיבים שלקות שמיעתם מוגדרת בדרגת החומרה הנמוכה השיבו כי חוו אפליה (לעיתים קרובות, מדי פעם או לעיתים רחוקות) לעומת 37.3% מקרב המשיבים שלקותם מוגדרת בדרגת החומרה הגבוהה.

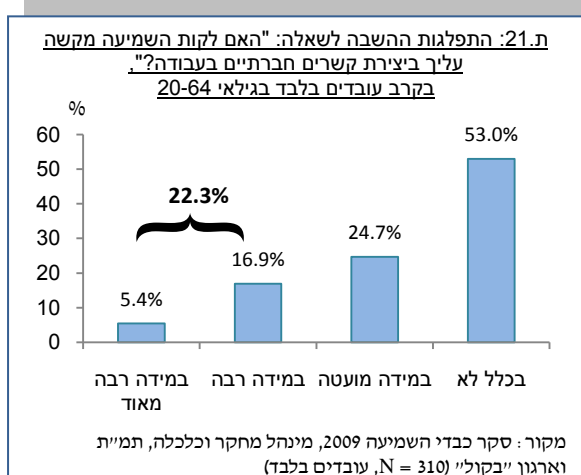
7.6.3 קידום במקום העבודה

התמקדות בשאלת הקידום בעבודה העלתה כי 28.5% מהמשיבים סבורים כי לקות השמיעה פוגעת במידה רבה או במידה רבה מאוד בסיכוייהם לקבל קידום בעבודה, 16.4% סבורים כי הלקות פוגעת במידה מעטה ואילו 55.1% מאמינים כי לקות השמיעה כלל אינה פוגעת בסיכוייהם לקבל קידום במקום העבודה (ראה תרשים 20). השוואה בין המשיבים בקבוצות חומרת הלקות השונות העלתה כי אחוז בעלי הלקות בדרגת החומרה הגבוהה אשר חשו שלקות השמיעה פוגעת בקידום גבוה פי 2 לעומת האחוז המקביל בקרב בעלי הלקות בדרגת החומרה הנמוכה (37.7% לעומת 19.1% בהתאמה).

7.6.4 יצירת קשרים חברתיים במקום העבודה

מניתוח הנתונים עולה כי 22.3% מקרב משיבי הסקר העובדים חשים כי לקות השמיעה מקשה עליהם ביצירת קשרים חברתיים במקום העבודה במידה רבה או במידה רבה מאוד, 24.7% נוספים סבורים כי הלקות מקשה במידה מעטה, ואילו השאר דיווחו כי לקות השמיעה כלל אינה מקשה על יצירת קשרים חברתיים במקום העבודה (53.0%) (ראה תרשים 21). שוב, באופן שאינו מפתיע, גם בהיבט זה בולט כי קיים קושי רב יותר בקרב כבדי שמיעה שלקותם בדרגת חומרה גבוהה יותר.

לאור כל האמור לעיל ניתן לסכם כי כאחד מכל ארבעה ממשיבי הסקר העובדים חש כי לקות השמיעה פוגעת במידה רבה או במידה רבה מאוד ברמת התפקוד המקצועי, בסיכויי הקידום, ביצירת קשרים חברתיים במקום העבודה וקשורה לתחושות אפליה. מאידך, רבים מהמשיבים סבורים כי הלקות כלל אינה פוגעת או משפיעה על ההיבטים שצוינו. כאמור, לחומרת הלקות השפעה רבה על דיווחים אלה וככל הנראה ישנם משתנים מתווכים נוספים אותם חשוב לשוב ולבחון במחקרי המשך.

פרק 8 - בלתי מועסקים

כאמור בפרקים קודמים, 14.8% ממשיבי הסקר מוגדרים כבלתי מועסקים - אינם עובדים שדיווחו על חיפוש עבודה פעיל בארבעת השבועות שקדמו למועד קיום הסקר.

8.1 מאפיינים סוציו-דמוגרפיים

כפי שניתן לראות בלוח 13, בחינת ההרכב הדמוגרפי של אוכלוסיה זו מעלה כי 63.0% מהבלתי מועסקים הן נשים ו-37.0% בלבד גברים. בהמשך לכך ניתן לראות כי רבים ממחפשי העבודה משתייכים לקבוצת הגיל הצעירות: 43.0% ממחפשי העבודה הם בגילאי 20-34, אחוז גבוה משמעותית משיעורם בקרב כלל משיבי הסקר (24.0%). רמת ההשכלה בקרב מחפשי העבודה גבוהה יחסית (בפרט בהשוואה למשיבים אשר אינם משתתפים בכוח העבודה, זאת בין היתר על רקע ההבדלים בהרכב הגילאים בין הקבוצות כפי שיוצג בהמשך): 7.5% בלבד הינם חסרי תעודה או בעלי תעודת סיום של ביה"ס יסודי או חטיבת ביניים, 15.1% הינם בעלי תעודת סיום ביה"ס תיכון, 24.5% בעלי תעודת בגרות והשאר בעלי תעודה על-תיכונית (22.6%) או תואר אקדמי (30.2%).

לוח 13: התפלגויות מין, גיל וסוג תעודה אחרונה בקרב משיבי הסקר הבלתי מועסקים, גילאי 20-64

%	
מין	
37.0%	גברים
63.0%	נשים
קבוצת גיל	
3.7%	20-24
38.9%	25-34
16.7%	35-44
16.7%	45-54
24.1%	+55
סוג תעודה אחרונה	
7.5%	תעודת סיום ביה"ס יסודי/חט"ב או ללא תעודה
15.1%	תעודת סיום ביה"ס תיכון
24.5%	תעודת בגרות
22.6%	תעודה על-תיכונית
30.2%	תואר אקדמי

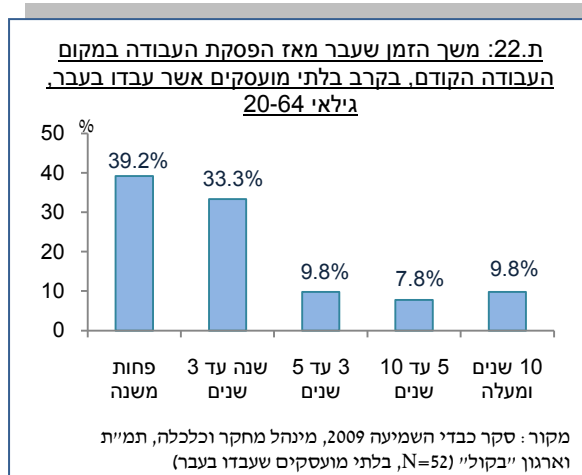
מקור: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "בוקול" (N=54, בלתי מועסקים).

8.2 רקע תעסוקתי

במסגרת הסקר נשאלו מחפשי העבודה על עיסוקם המרכזי הקודם לפני תחילת חיפוש העבודה. על כך 54.0% השיבו כי עבדו, 25.0% ציינו כי עסקו בלימודים, 12.5% השיבו כי עיסוקם המרכזי הקודם היה טיפול בילדים או בבן משפחה חולה, 4.2% ציינו שירות צבאי/לאומי ו-4.2% ציינו סיבה אחרת.

אמנם 54% בלבד ציינו כי עיסוקם המרכזי הקודם היה עבודה, אולם כמעט כל מחפשי העבודה (96%) עבדו

בשלב כלשהו בעבר. מהם, כ-40% הפסיקו לעבוד בשנה שקדמה למועד קיום הסקר ו-33.3% נוספים ציינו שהם אינם עובדים בין שנה ל-3 שנים. כ-10% ממחפשי עבודה דיווחו שהם אינם עובדים למעלה מ-10 שנים (ראה תרשים 22).

מחפשי העבודה אשר ציינו כי הפסיקו לעבוד בשלוש השנים שקדמו למועד קיום הסקר נשאלו על הסיבות שבגינן עזבו את מקום עבודתם האחרון. 36% מהם דיווחו כי פוטרו ממקום העבודה, 22% דיווחו שעזבו עקב צמצומים במקום העבודה או סיום חוזה ו-11% נוספים דיווחו שעזבו מיוזמתם על רקע סיבות שונות הקשורות למקום העבודה. 6% בלבד ציינו שהם עזבו בשל סיבות הקשורות ללקות השמיעה, אחוז דומה עזבו בשל בעיות בריאותיות אחרות שאינן קשורות ללקות ו-6% נוספים בשל גיל גבוה או יציאה לפנסיה. השאר עזבו בשל יציאה ללימודים (3%), יציאה לצורך טיפול בילדים או בבן משפחה חולה (3%) או מסיבות אחרות (8%). מנתונים אלה נראה כי לקות השמיעה אינה מהווה גורם עיקרי להפסקת עבודה קודמת בקרב המשיבים.

8.3 חיפוש עבודה

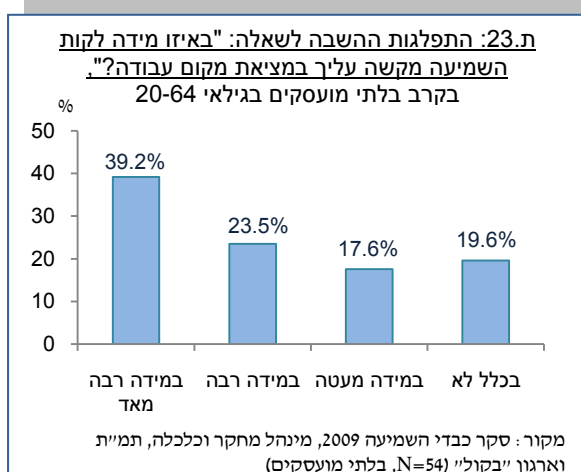
בלוח 14 מוצגים נתונים המתייחסים להיבטים שונים בחיפוש עבודה, כולל התייחסות לחשיבות העבודה, חלקיות המשרה המועדפת ואמצעי חיפוש העבודה. מהלוח עולה כי לרובם המכריע של מחפשי העבודה חשוב לעבוד במידה רבה (25.9%) או במידה רבה מאוד (70.4%).

בנוגע לחלקיות המשרה המבוקשת, 37.3% ציינו כי הם מחפשים עבודה במשרה מלאה, 31.4% מחפשים עבודה במשרה חלקית ול-31.4% נוספים אין העדפה לחלקיות המשרה. נציין כי הבחנה לפי מין מעלה כי אחוז הנשים המחפשות משרה חלקית גבוה באופן משמעותי מהאחוז המקביל בקרב הגברים: 41% מהנשים מחפשות עבודה במשרה חלקית לעומת 16% מהגברים.

עוד ניתן לראות בלוח כי שניים מכל שלושה מחפשי עבודה נעזרים באינטרנט לשם מציאת עבודה, 58.8% מחפשים באמצעות מודעות ה"דרושים" בעיתונות, 52.9% מסתייעים בחברים ובקרובי משפחה, 39.2% פונים ללשכות שירות או לשירות התעסוקה, 33.3% מבצעים פניות אישיות למעסיקים ו-27.5% ממחפשי העבודה ציינו כי הם פונים לחברות כוח אדם.

%	
באיזו מידה חשוב לך לעבוד?	
70.4%	במידה רבה מאוד
25.9%	במידה רבה
3.8%	במידה מעטה / בכלל לא
חלקיות המשרה המבוקשת	
37.3%	משרה מלאה
31.4%	משרה חלקית
31.4%	לא משנה חלקיות המשרה
אמצעי חיפוש עבודה⁴⁰	
64.7%	% הנעזרים בחיפוש באינטרנט
58.8%	% הנעזרים במודעות "דרושים" בעיתונות
52.9%	% הנעזרים בחברים או קרובי משפחה
39.2%	% הנעזרים בלשכת העבודה / שירות התעסוקה
33.3%	% המבצעים פניות אישיות למעסיקים
27.5%	% הנעזרים בחברות כוח אדם

מקור : סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "בקולי" (N=54, בלתי מועסקים).

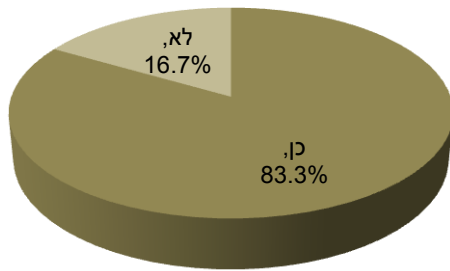

הבלתי מועסקים נשאלו עוד באיזו מידה לקות השמיעה מקשה עליהם במציאת מקום עבודה. כפי שניתן לראות בתרשים 23, 39.2% ציינו כי לקות השמיעה מקשה במידה רבה מאוד על מציאת מקום עבודה ו-23.5% נוספים ציינו כי הלקות מקשה במידה רבה. שאר המשיבים ציינו כי הלקות מקשה במידה מעטה (17.6%) או כלל לא מקשה (19.6%) על מציאת מקום עבודה.

⁴⁰ המשיבים התבקשו לציין את כל שיטות חיפוש העבודה בהן הם נעזרים, לפיכך האחוזים אינם מסתכמים ל-100%.

אולם ולמרות האמור לעיל בדבר הקשיים הקשורים ללקות השמיעה, 83.3% מהבלתי מועסקים השיבו כי לדעתם יצליחו למצוא עבודה בשנה הקרובה לעומת 16.7% בלבד אשר אינם סבורים כך (ראה תרשים 24).

ת.24: התפלגות ההשבה לשאלה: "האם לדעתך תצליח למצוא עבודה בשנה הקרובה?". בקרב בלתי מועסקים בגילאי 20-64

מקור: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה, תמיית וארגון "בקול" (N = 54, בלתי מועסקים)

פרק 9 - אינם בכוח העבודה

9.1 מאפיינים סוציו-דמוגרפיים

30.8% ממשיבי הסקר בגילאי העבודה (162 איש), אינם משתתפים בכוח העבודה, קרי אינם עובדים ואינם מחפשים עבודה. בחינת ההרכב הדמוגרפי של אוכלוסיה זו מעלה כי ישנו יצוג יתר לנשים (60.5% מאלו שאינם משתתפים בכוח העבודה הן נשים⁴¹) וכן יצוג יתר לקבוצות הגיל המבוגרות - למעלה ממחצית ממשיבי הסקר שאינם עובדים ואינם מחפשים עבודה הם בגילאי 55 ומעלה (ראה לוח 11). עוד עולה מהנתונים כי רמת ההשכלה הממוצעת של המשיבים אשר אינם משתתפים בכוח העבודה נמוכה יותר בהשוואה לכלל משיבי הסקר, כאשר 19% הם חסרי תעודה או בעלי תעודת סיום של ביה"ס יסודי או חטיבת ביניים, 19.6% נוספים הם בעלי תעודת סיום ביה"ס תיכון, 21.5% הינם בעלי תעודת בגרות, 22.8% הם בעלי תעודה על-תיכונית ו-17.1% בלבד הם בעלי תואר אקדמי.

לוח 11: התפלגויות מין, גיל וסוג תעודה אחרונה בקרב משיבי הסקר שאינם בכוח העבודה, גילאי 20-64

%	
מין	
גברים	39.5%
נשים	60.5%
קבוצת גיל	
20-24	6.2%
25-34	11.7%
35-44	9.9%
45-54	19.8%
+55	52.5%
סוג תעודה אחרונה	
תעודת סיום ביה"ס יסודי/חטי"ב או ללא תעודה	19.0%
תעודת סיום ביה"ס תיכון	19.6%
תעודת בגרות	21.5%
תעודה על-תיכונית	22.8%
תואר אקדמי	17.1%

מקור: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמ"ת) וארגון "בקול" (N=162, שאינם בכוח העבודה).

בדיקה נוספת העלתה כי 15% בלבד מהאנשים אשר אינם עובדים ואינם מחפשים עבודה לא עבדו מעולם, כלומר רובם המכריע של המשיבים שכיום אינם בכוח העבודה הינם בעלי נסיון תעסוקתי.

⁴¹ בעוד ששיעורן היחסי של הנשים בקרב משיבי הסקר עומד על 54%.

9.2 סיבה עיקרית לאי-חיפוש עבודה

בלוח 12 מוצגת התפלגות תשובות המרואיינים שאינם בכוח העבודה לשאלת הסיבה העיקרית לכך שלא חיפשו עבודה בארבעת השבועות שקדמו למועד קיום הסקר. מהנתונים עולה כי הסיבה המרכזית לאי-חיפוש עבודה היא מוגבלות אחרת של הפרט שאיננה לקות השמיעה (29.3%). כמו כן, אחד מכל חמישה דיווח כי הוא מצוי בפנסיה ו-13.3% נוספים ציינו לימודים גבוהים כסיבה העיקרית. 10.7% בלבד השיבו כי לקות השמיעה היא הסיבה העיקרית לאי-חיפוש עבודה. אחוז זהה השיבו כי הסיבה היא טיפול בילדים או בבן משפחה. בודדים דיווחו כי הם אינם מחפשים עבודה על רקע שירות חובה בצה"ל/שירות לאומי (6.0%), העדר עבודה מתאימה (3.3%), העדר הכשרה או נסיון (2.0%) או סיבה אחרת (4.0%).

לוח 12: התפלגות ההשבה לשאלת הסיבה העיקרית לאי-חיפוש עבודה, בקרב משיבים שאינם בכוח העבודה, גילאי 20-64

%	
29.3%	בגלל נכות/מחלה ממושכת שלי
20.7%	בפנסיה
13.3%	לימודים גבוהים
10.7%	מטפל בילדיי / בבן משפחה
10.7%	בגלל לקות השמיעה שלי
6.0%	שירות חובה בצה"ל / שירות לאומי
3.3%	אין עבודה מתאימה לי
2.0%	אין לי הכשרה / אין לי נסיון
4.0%	סיבה אחרת

מקור: סקר כבדי השמיעה 2009, מינהל מחקר וכלכלה (משרד התמי"ת) וארגון "בקול" (N=162, שאינם בכוח העבודה).

בסקירה זו הוצגו מגוון נתונים אודות מאפייניהם הסוציו-דמוגרפיים ומעמדם התעסוקתי של משיבי סקר כבדי השמיעה, אשר נערך על-ידי מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת וארגון "בקול". נדגיש שוב כי משיבי הסקר מהווים מדגם שאינו בהכרח מייצג את כלל כבדי השמיעה בישראל, על רקע היותם מלכתחילה אנשי קשר של ארגון "בקול", קרי אנשים המודים ומודעים ללקותם, אשר בחרו להמצא בקשר עם הארגון ולהשיב על הסקר. אולם, אנו סבורים כי בכוחם של הנתונים לספק תמונה, גם אם חלקית, של האוכלוסיה ולהצביע על הפערים הקיימים בין כבדי השמיעה לבין כלל האוכלוסיה היהודית בישראל, בפרט בכל הנוגע להשתלבות בשוק העבודה.

ממצאים המדווחים בספרות המקצועית מלמדים כי ליחס העמיתים בעבודה, ליחס ההנהלה, לתמיכה המשפחתית ולהתאמות בעבודה השפעה רבה על דיווחי שביעות הרצון בעבודה של אנשים בעלי לקות שמיעה. יתרה מכך, נמצא כי על-אף הקשיים המלווים את ההשתלבות בעבודה, עובדים עם לקות שמיעה מדווחים על איכות חיים גבוהה יותר, שביעות רצון גבוהה יותר והערכה עצמית גבוהה יותר לעומת אנשים עם לקות שמיעה שאינם עובדים (Grimby & Ringdahl, 2000). זהו הרקע לצורך בהשקעת מאמצים בהקטנת שיעור הבלתי מועסקים בקרב כבדי השמיעה. בין הפתרונות המוצעים בספרות לצמצום הפערים בשיעורי התעסוקה ניתנת התייחסות רבה להתערבויות חינוכיות המיועדות לטפל במחסומים פוטנציאליים לתעסוקה ולתכניות הכנה לעבודה - כולל העלאת המודעות להתאמות וחשיפה לזכויות ולחקיקה מסייעת. עוד ניתן דגש לחינוך לפרואקטיביות ואסרטיביות במקום העבודה, בין היתר בכל הנוגע לעמידה על זכויות ודרישת התאמות והקניית ידע ואסטרטגיות רלבנטיות, כגון ניהול משא ומתן ופתרון בעיות (Punch et al., 2007; Punch et al., 2005).

אולם, למרות שיפורי חקיקה בישראל והעלייה במודעות לצרכיהם של אנשים עם מוגבלות במקומות העבודה, אנו למדים מממצאי הסקר הנוכחי על ההבדלים המשמעותיים בשיעורי התעסוקה ובשיעור הבלתי מועסקים בין כבדי השמיעה לכלל האוכלוסיה, בפרט בקרב הנשים. כן דווח כאן על השפעות שליליות של לקות השמיעה על תפקודו של הפרט בעבודה, על תחושות של אפליה במקום העבודה ופגיעה בקידום על רקע הלקות. במקביל נמצאה מודעות נמוכה לקיומן של תקנות השתתפות המדינה במימון התאמות במקום העבודה, תקנות שביכולתן לסייע רבות לתפקודו ולביצועיו של הפרט במקום העבודה.

השאיפה היא כי סקירה ראשונית זו תסייע בהעלאת המודעות לקשיים הנלווים להשתלבותם של כבדי השמיעה בשוק העבודה ותהווה תשתית לפיתוח תכניות ייעודיות לקידום התעסוקתי והחברתי.

- אלישר, ש., גורני, זבולון וטנה, ש. (2007). *ירידה בשמיעה בקרב ילדים, בני-נוער ובוגרים צעירים*. ירושלים: אגף השיקום במשרד הרווחה ואגודת "שמע".
- ברעם, ד. (2007). *תוכניות מעבר מביה"ס לעולם התעסוקה*. בתוך ש. אלישר, ז. גורני וש. טנה (עורכים). *ירידה בשמיעה בקרב ילדים, בני-נוער ובוגרים צעירים* (עמ' 46-50). ירושלים: אגף השיקום במשרד הרווחה ואגודת "שמע".
- גורני, ז., הכוהן ר. ואחרים (עורכים) (2000). *מדריך זכויות ושירותים ללקויי שמיעה (חרשים וכבדי שמיעה) בישראל*. מדינת ישראל, משרד העבודה והרווחה, אגף השיקום בשיתוף ארגוני החרשים וכבדי השמיעה.
- דו"ח הועדה הציבורית לבדיקת ענייני הנכים ולקידום שילובם בקהילה. (2005). ירושלים: משרד ראש הממשלה.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2010). *הסקר החברתי 2008*. נדלה ב-2 בינואר, 2010, מתוך http://www.cbs.gov.il/webpub/pub/text_page.html?publ=6&CYear=2008&CMonth=1
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2010). *נתונים מסקר כוח אדם לרבע הרביעי ולשנת 2009*. הודעה לעיתונות.
- המטה לשילוב אנשים עם מוגבלות בשוק העבודה (2009). *אנשים עם מוגבלות בישראל: דיוקן האוכלוסיה ומאפייני תעסוקה 2002-2006*.
- זנדברג, ש. ושטרן ה. (ח.ת.). *חינוך ילדים עם לקות בשמיעה – יעדים והגשמה*. נדלה ב-1 בפברואר, 2010, מתוך http://cms.education.gov.il/educationcms/units/special/uchlusiyot/likoyeyshmiaa/pikuachv_ehadracha/yeadamvehgshama.htm
- Agrawal, Y., Platz, E. A., & Niparko, J. K., (2008). Prevalence of hearing loss and differences by demographic characteristics among US adults. *Archives of Internal Medicine*, 168(14), 1522-1530. Retrived January 20, 2010, form <http://archinte.ama-assn.org/cgi/reprint/168/14/1522>
- Grimby, A. & Ringdahl, A. (2000). Does having a job improve the quality of life among post-lingually deafened Swedish adults with severe-profound hearing impairment. (2000). *British Journal of Audiology*, 34, 187-195.

Harvey, M. A. (1989). *Psychotherapy with Deaf and Hard-of-Hearing Persons: A Systemic Model*. Lawrence Erlbaum Associates: Hillsdale, NJ.

Hear-it(a). (n.d.). *Hearing loss forces people out of job market* . Retrived February 14, 2010, from <http://www.youth.hear-it.org/page.dsp?page=5103>

Hear-it(b). (n.d.). *Fewer working, lower pay*. Retrived February 14, 2010, from <http://www.hear-it.org/page.dsp?page=3443>

Hear-it(c). (n.d.). *Hearing loss significantly affecting work and home life*. Retrived February 15, 2010, from <http://www.hear-it.org/page.dsp?page=5232>

Hear-it(d). (n.d.). *Hearing loss costing billions in lost productivity*. Retrived February 15, 2010, from <http://www.hear-it.org/page.dsp?page=4741>

Kaplowitz, M. D., Hadlock, T. D. & Levine R. (2004). A comparison of web and mail survey response rates. *Public Opinion Quarterly*, 68(1), p. 94-101. doi:10.1093/poq/nfh006

O'neill, G. (1999). *Hearing loss – a growing problem that affects quality of life*. Profile 2. National Academy on an Aging Society. Retrived March 16, 2010 from <http://www.agingsociety.org/agingsociety/pdf/hearing.pdf>

Punch, R., Creed, P. A. & Hyde M. B. (2005). Career barriers perceived by hard-of-hearing adolescents: Implications for practice from a mixed-methods study. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 11(2), 224-237. doi: 10.1093/deafed/enj023

Punch, R., Hyde, M. & Power D. (2007). Career and workplace experiences of Australian university graduates who are deaf or hars of hearing. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 12(4), 504-517. doi:10.1093/deafed/enm011

RNID. (2005). *RNID submission to the Equalities Review*. Retrived March3, 2010 from <http://www.edf.org.uk/news/Equalities%2520Review%2520RNID%2520submission.doc&pli=1>

Ruben, R. J. (2001). Redefining the survival of the fittest: Communication disorders in the 21st century. *Laryngoscope* 111(6), 1115-1116. DOI: 10.1097/00005537-200002010-00010

Shield, B. (2006). Evaluation of the social and economic costd of hearing impairment. A report for Hear-it AISBL. Retrived January 17, 2010, from http://www.hear-it.org/multimedua/Hear_It_Report_October_2006.pdf

World Health Organization(2006). *Deafness and hearing impairment. Fact sheet N. 300.* Retrived January 15, 2010, from <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs300/en/print.html>